

Lasse Mårtenson – merellisen
musiikin säveltäjä ja
monipuolinen musiikin
ammattilainen

Marja Huttunen

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos Institution – Department Taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä/Författare – Author Marja Huttunen			
Työn nimi Arbetets titel – Title Lasse Mårtenson –merellisen musiikin säveltäjä ja monipuolinen musiikin ammattilainen			
Oppiaine Läroämne – Subject Musiikkitiede			
Työn laji Arbetets art – Level Pro-gradu -tutkielma		Aika Datum – Month and year 23.4.2007	Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 66 s.
Tiivistelmä Referat – Abstract			
<p>Pro gradu -työssäni paneudun monipuolisen musiikin ammattilaisen, Lasse Mårtensonin, uraan ja tuotantoon hänen henkilökuvansa mautta. Keskityn Mårtensonin uran ja tuotannon keskeisiin teoksiin sekä hänen uransa käännekohtiin. Selvitän myös taiteilijan omia näkemyksiä ja pyrin löytämään yhtymäkohtia niiden ja hänen tuotantonsa välillä. Tutkielmani kattaa Lasse Mårtensonin elämän aina syntymävuodesta tähän päivään.</p> <p>Tutkielmani pohjautuu pääasiassa muistinvaraiseen tietoon eli tekemiini haastatteluihin sekä muiden aiemmin tekemiin Lasse Mårtensonin haastatteluihin. Lisäksi käytän lähteinä musiikin hakuteoksia, lehtiartikkeleita, nuotteja sekä Yleisradion arkiston ja Suomalaisen Musiikin Tiedotuskeskuksen nauhoituksia.</p> <p>Tutkimukseni on kvalitatiivista tutkimusta, mikä soveltuu hyvin elämäkertatutkimuksen tutkimusaspektiksi. Työn analyysiosuudessa perehdyn Lasse Mårtensonin elokuvamusiikin sävellyksiin käyttäen Anahid Kassabianin ja Claudia Gorbmanin elokuvamusiikin analyysimenetelmiä. Analyysi selvitti Mårtensonille elokuvamusiikin säveltäjänä tyypillisiä piirteitä: elokuvan tarinaa kunnioittavan sävellystyylin ja hiljaisuuden merkityksen osana sävellyskokonaisuutta.</p> <p>Tutkimus toi esille sanoitukseen ja alkuperäiskieleen pohjautuvan sävellystyön merkityksen Lasse Mårtensonille sekä suomenruotsalaisuuden ja merellisyyden keskeisen aseman hänen tuotannossaan. Lisäksi tämä suppea tutkielma kuvaa Mårtensonin urakehityksen jazzmuusikosta klassisen musiikin säveltäjäksi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Lasse Mårtenson, elämäkertatutkimus, populaarimusiikki, elokuvamusiikki, merellisyys, laulut			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopisto, Musiikkitieteen laitoksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

1. JOHDANTO

2. LASSE MÄRTENSONIN HENKILÖKUVA	5
2.1. Lapsuus- ja nuoruusvuodet	7
2.2. Musiikin ammattilaisena	12
3. URAN JA TUOTANNON KULMAKIVET	16
3.1. Jazz- ja iskelmämusiikki	16
3.2. Eurovision laulukilpailut	18
3.3. Gospelmessu <i>Voiko sen sanoa toisinkin</i>	19
3.4. Saaristolaislyriikan sävellykset	21
3.5. Elokuvamusiikki	23
3.6. Mainosmusiikki	24
3.7. Teoksia lapsille	25
3.8. Kuvataiteilija ja mainosgraafikko	26
3.9. Nykytuotantoa	28
4. TAITEILIJAN NÄKEMYKSIÄ TYÖSTÄÄN	30
4.1. Sävellystyö	30
4.2. Kielen ja sanoituksen merkitys sävellystyölle	32
4.3. Esikuvia ja yhteistyökumppaneita uran varrella	33

5. LASSE MÅRTENSON ELOKUVAMUSIIKIN SÄVELTÄJÄNÄ	35
5.1. Anahid Kassabianin ja Claudia Gorbmanin elokuvamusiikin analyysimetodit	35
5.2. Televisioelokuva <i>Myrskyluodon Maija</i>	38
5.2.1. Televisioelokuvan syntyhistoria ja tarina	38
5.2.2. Säveltäjän omia näkemyksiä	40
5.2.3. Merellisyys Lasse Mårtensonin sävellystyössä	41
5.2.4. Analyysi	43
5.3. Elokuva <i>Etulinjan edessä</i>	47
5.3.1. Elokuvan tausta ja tarina	47
5.3.2. Elokuvan musiikista	49
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	50
Lähteet	53
Liitteet:	
Liite 1. Elämänvaiheet aikajärjestyksessä	58
Liite 2. Lasse Mårtensonin elokuvamusiikin sävellyksiä	61
Liite 3. Lasse Mårtensonin valikoitu ääniteluettelo	62
Liite 3. <i>Myrskyluodon Maija</i> – nuotti (analyysi)	63
Liite 4. <i>Myrskyluodon Maija</i> – teksti (ruotsiksi)	65
Liite 5. <i>Myrskyluodon Maija</i> – teksti (suomeksi ja englanniksi)	66

1. JOHDANTO

Lasse Mårtenson (s. 1934) on monipuolinen taiteilija: pianisti, säveltäjä, laulaja, sanoittaja, sovittaja, teatterikapellimestari ja näyttelijä, kuvataiteilija ja mainosgraafikko. Hän toi Suomeen floor-show'n ja esiintyi omissa show-illoissaan joka vuosi uusiutuville ohjelmistoillaan vuodesta 1966 vuoteen 1984 ravintola Adlonissa ja Kalastajatorpalla (Latva & Tuunainen 2004: 300). Mårtenson oli 1970-luvun lopulla perustamassa myös Uutta Iloista Teatteria (UIT) Linnanmäelle. Lisäksi hän on tehnyt lukuisia käännöksiä toisten sävellyksiin, suunnitellut ja toteuttanut levynkansia ja logoja. Lasse Mårtensonilla on ollut vuodesta 1966 oma kustannus- ja levy-yhtiö Mårtensong Oy, joka toimii myös mainos- ja suunnittelutoimistona (Huttunen 2005, haastattelu).

Keskityn pro gradu-työssäni Lasse Mårtensonin uran ja tuotannon keskeisimpiin teoksiin ja uran käännekohtiin. Lisäksi pyrin valottamaan taiteilijan omia näkemyksiä säveltäjänä ja esiintyjänä sekä löytämään yhtymäkohtia hänen näkemystensä ja tuotantonsa välillä. Lasse Mårtenson on sanonut, että sattumat ovat ohjanneet hänen elämäänsä ja muusikon uraansa. Perehdyn näihin Mårtensonin uran käännekohtiin nuoruudesta aina tähän päivään saakka. Etsin vastauksia siihen, miten nämä ”sattumat” ovat ajan kuluessa muuttaneet Mårtensonia taiteilijana tai vaikuttaneet hänen tuotantoonsa ja uransa kehittymiseen. Pyrin määrittelemään Lasse Mårtensonia myös merellisen musiikin säveltäjänä, erityisesti hänen keskeisimmän sävellyksensä *Myrskykuodon Maijan* -elokuva-musiikin pohjalta.

Perehtyessäni Lasse Mårtensonin uraan ja tuotantoon olen jakanut sen kahteen pääosiin: nuoruuden jazzidiomin sävyttämään sävellys- ja esiintymiskokonaisuuteen ja toisaalta isän kuoleman jälkeen alkaneeseen kauteen, jonka aikana hänen sävelkielensä muuntuu yhä lähemmäksi perinteisen klassisen sävelkielen keinoja ja ilmaisumuotoja. Tutkielmani painottuu Mårtensonin uran jälkimmäiseen kauteen, joka yhä tänä päivänä - taiteilijan ollessa 72-vuotias - jatkuu tuottoisana. ”Ikä ei ole este luovuudelle”, on taiteilija itse todennut. Tutkielmani ulkopuolelle jätän hänen yksityiselämänsä, koska se on marginaalista tämän tutkimuksen kannalta.

Koska Lasse Mårtensonin urasta ja tuotannosta ei ole aiempaa yliopistotasoisista tutkimusta, eikä muuta kattavaa kartoitusta, pyrin tutkielmallani täydentämään tätä puutetta sekä tarjoamaan pohjaa myöhemmälle ja syvällisemmälle Lasse Mårtensonin tuotannon tutkimukselle ja analyysille. Kiintoisaa olisi pohtia syitä, miksi tällainen tutkimus on jäänyt aiemmin tekemättä ja samalla kartoittaa Mårtensonin asemaa suomalaisen musiikin kartalla sekä siihen vaikuttaneita tekijöitä. Samoin kuin perehtyä suomenruotsalaisuuden vaikutukseen Mårtensonin urakehitykselle. Suomenruotsalaisten keskuudessa Mårtensonin musiikki koetaan yhdistävänä ja yhteisenä¹, mutta Mårtenson on säilyttänyt suosionsa myös suomenkielisen väestön keskuudessa kautta vuosien. Hän saattaakin olla muusikkona merkittävästi näitä kahta kulttuuria yhdistävä henkilö, hienovaraiseen tapaansa. Nämä edellä mainitsemani kysymykset kuuluvat kuitenkin jo muiden tieteenalojen tutkimuksen piiriin.

Lasse Mårtensonin elämästä on löydettävissä hajanaisesti tietoja, vaikka materiaalia hänen esiintymisistään on runsaasti muun muassa Yleisradion ja MTV:n arkistoissa. Löydettävissä olevat faktat hänen urastaan ja tuotannostaan eri hakuteoksissa ja artikkeleissa sekä haastatteluissa toistavat samoja perustietoja. Olen käyttänyt tutkielmassani kaikkia löydettävissä olevia haastatteluja ja kirjallisia lähteitä sekä nuotteja, levyjen kansia ja lehtiartikkeleita.

Keskeisimmin työni perustuu tekemiini Lasse Mårtensonin haastatteluihin sekä muiden henkilöiden aiemmin tekemiin haastatteluihin. Olen tutustunut Pekka Jalkasen vuonna 1992 Suomalaisen musiikin tiedotuskeskukselle tekemään kuuden tunnin mittaiseen haastattelunauhoitukseen. Jalkasen haastattelu on löytämistäni taustamateriaaleista antoisin, koska haastattelijan perehtyneisyyttä osoittavat kysymykset kertovat Mårtensonin musiikkista usein yhtä paljon kuin niitä seuraavat vastaukset. Lisäksi olen tutustunut YLE:n arkistossa lukuisiin Mårtensonia käsitteleviin nauhoituksiin 1960-luvulta lähtien ja nähnyt tutkimusta tehdessäni vuosien 2005–2007 aikana Lasse Mårtensonista televisiossa esitetyt dokumentit tai ohjelmat. Näitä ovat muun muassa Benny Törnroosin tekemä TV-dokumentin *Lasse Mårtenson – sävelten luoja* (2005). Pro gradu -työni ana-

¹ ”Lasse Mårtenson är en omistlig del av det vi kunde kalla vår finlandssvenska identitet, det som skapar gemenskap när det blåser upp” (Bonsdorff, von 2003, Hbl)

lyysiosuutta varten olen katsonut elokuvan *Myrskyluodon Maija* -elokuvan useaan kertaan sekä käynyt Lasse Mårtensonin konserteissa Helsingissä, Espoossa ja Tampereella. Kahdesta näistä hän itse esiintyi: *Musik av Mårtenson: festkonsert med Lasses vänner* 8.10.2004, Cellosalen ja *Lähikuvassa Lasse Mårtenson* 27.9.2005, Tampere-talo.

Haastattelin Lasse Mårtensonia hänen kotonaan Jorvaksessa aloittaessani pro gradu-työtäni kahdella erillisellä kerralla (1.12.2004 ja 31.1.2005), molempina noin kuusi tuntia kestäneiden vierailujen aikana. Työni loppuvaiheessa sain tarkentaa vielä näkemyksiäni ja tavata Lasse Mårtensonia Jorvaksessa (13.4.2007). Kaksi ensimmäistä haastattelua nauhoitin ja litteroin ne jälkikäteen, jälkimmäisestä tapaamisesta tein itselleni muistiinpanoja. Vierailujeni aikana sain tutustua myös taiteilijan leikekirjoihin ja arkistoihin. Lasse Mårtenson esitti minulle otteita nauhoitetuista televisioesiintymisistään sekä soitti sävellyksiään flyygelillä. Erityisen antoisia olivat taiteilijan itsensä esittämät musiikinäytteet keskustelujemme kohteina olleista aiheista. Tutkimuskohteen oma esitys on jos sinänsä nautinto, mutta ennen kaikkea tarkentaa nopeasti sen, mitä sanoin olisi vaikea - tai ehkä mahdotonkin - kuvailla. Mårtenson on edelleen loistava pianisti.

Tarkoitukseni oli tehdä teemahaastatteluja, mutta molemmilla kerroilla ne muuntuivat eräänlaisiksi välimuodoiksi strukturoimattomasta ja teemahaastattelusta. Haastattelut olivat keskustelun omaisia, mitä en kokenut lainkaan ongelmana lopputuloksen kannalta. Tutkielmani ajoittuminen muutamien vuosien mittaiseksi prosessiksi, työn ohessa tehtynä, on osoittanut tarpeellisuutensa antamalla aikaa tutustua Lasse Mårtensonin laajaan uraan ja tuotantoon, sekä kypsymiseen tekstin tuottamiseen välttämättömälle ajatusprosessille.

Mårtenson ei mielellään analysoi omia sävellyksiään jälkikäteen. Tutkijan olisi helppoa pohjata oma analyysinsä ja johtopäätöksensä säveltäjän analyysiin, mutta loppujen lopuksi musiikki puhuu aina itse parhaiten puolestaan, ja myös tekijästään.

Tutkimukseni on kvalitatiivista tutkimusta. Tutkimusaspekti mahdollistaa sen, että tutkimusaineiston analyysimenetelmä rakentuu vasta sitten, kun koko tutkimusaineisto on koossa. Tarkoitus ei ole pakottaa aineistoa johonkin tiettyyn menetelmään sopivaksi,

vaan tutkimusaineisto ja – menetelmä yhdistyvät tavalla, jossa aineisto luo tutkimusmenetelmän. (Pihlaja 2004: 144.) Tutkijan ajattelu- ja päättelykyvyllä on kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeinen merkitys (Pihlaja 2004: 154). Kvalitatiivinen tutkimusaspekti soveltuu hyvin elämäkertatutkimukseen. Se ei hyödynnä tilastollisia tutkimusmenetelmiä, eikä aseta ennakkohypoteeseja, eikä sido itseään mihinkään teoriaan. Kvalitatiivinen tutkimus tuottaa ainutkertaisia tulkintoja, kuvauksia, näkemyksiä sekä teoreettisia jäsennyksiä.

Metodologisesti kyseessä on monografiatutkimus, jossa pyrin jäsentämään Lasse Mårtensonin uraa, tuotantoa ja näkemyksiä sekä tulkitsemaan niiden välisiä mahdollisia yhteneväisyyksiä. Pro gradu -työni toisessa luvussa perehdyn Lasse Mårtensonin henkilökuvaan. Luku käsittelee hänen lapsuuttaan ja musiikkikasvatustaan sekä hänen osaamisalueitaan musiikin ammattilaisena. Kolmannessa luvussa käyn läpi Lasse Mårtensonin uran ja tuotannon keskeisempiä tapahtumia ja teoksia. Tutkimuksen neljäs luku esittelee Lasse Mårtensonin omia näkemyksiä muusikkona ja säveltäjänä. Viides luku on pro gradu -työni analyysiosuus. Siinä analysoin kahta Mårtensonin elokuväsävellystä elokuvamusiikin analyysikeinoin; käytän apunani Anahid Kassabianin ja Claudia Gorbmanin elokuvamusiikin analyysimetojeja. Analysoitavinani ovat Mårtensonin yhdessä ohjaaja Åke Lindmanin kanssa tekemistä viidestä elokuvasta ensimmäinen sekä toistaiseksi viimeinen eli *Myrskyluodon Maija*- ja *Etulinjan edessä - Framom främsta linjen* -elokuvat. Kuudes luku sisältää lopuksi pro gradu -työni johtopäätökset.

2. LASSE MÅRTENSONIN HENKILÖKUVA

Lasse Mårtenson yhdistettään suomalaismielikuviissa mereen, veneilyyn ja saaristoon. Hän on ollut aikuisiän sävellyskautenaan vahvasti merellisen musiikin säveltäjä ja hänen tunnetuin sävellyksenä on edelleen *Myrskyluodon Maija* -elokuvaan sävelletty musiikki. Se on hänen sävellystyönsä majakka. Elokuvan *Myrskyluoto rapsodiaan* pohjautuu myös Mårtensonin uusin sävellys *Myrskyoratorio – rukous myrskylle*¹ (Laitinen 2006, HS). *Myrskyoratorio* on myös osa syksyllä 2006 kantaesitettyä valoääniteosta *Valo-oratorio*.²

Valo-oratorion esityksessä Helsingin Johanneksen kirkon urkuparvella viime syksynä tunsin konkreettisesti ”ympyrän sulkeutuvan”, kuten Lasse Mårtenson kuvasi haastatteluni yhteydessä nykyistä sävelkieltään suhteessa muusikko isänsä arvottamaan tyyliin (Huttunen 2004, haastattelu). Konserttiyleisössä istunut säveltäjä oli palannut isänsä urkujen äärelle säveltäjänä, minkä sävelkielen isäkin olisi hyväksynyt. Toisaalta tämä tunne ei ole kovin kaukana realismista, koska Lasse Mårtenson tunnustaa tietyn metafyyssisen ulottuvuuden sävellystyössään. Hän itse tiivistää ajatuksen kuvaamalla itseänsä ”viestittäjänä” (Jalkanen 1992, haastattelu). Nuotit piirtyvät sävellykseksi tunteen pohjalta, ikään kuin tavoitellen jo sisällä valmiina olevaa teosta eri soinnutuksellisia ja rytmisiä keinoja kokeillen. Puolustusvoimain nopeimpana sähköttäjänä nuoruudessaan tunnettu Mårtenson kuvailee sävellysprosessia viestittäjän termin seuraavasti: ”Viestitys toimii, jos lähetin ja vastaanotin on viritetty oikeille jaksoluville. Ellei yhteys toimi, yritetään uudelleen” (Emt).

¹ Kalevi Kiviniemi, urut. Ekku Peltomäki, valot ja koreografia. Kantaesitys 13.4.2006, Tytyrin kaivos, Lohja. Esityksen kesto: 9,5 min. (Laitinen 2006). Esitettiin myös Vaasan 400-vuotisjuhlassa 1.10.2006 (Palm, Eeva. HS 25.9.2006, A5)

² Kalevi Kiviniemi, urut. Ekku Peltomäki, valot ja koreografia. Uspenskin Katedraalikuoro. Maailman kantaesitys, Johanneksenkirkossa 23.10.2006 (*Kirkko ja kaupunki* N:o 39, 18.10.2006, 21)

Pitkästä kokemuksestaan huolimatta muusikkona, säveltäjänä ja sovittajana Lasse Mårtenson on aina kokenut sävellystyötään raskauttavana tekijänä ammatillisen koulutuksen puutteen. Hän kävi läpi identiteettiristiriitoja viihdemuusikkokautensa aikana niin kotoa tulevaan arvomaailmaan kuin yhteiskunnan odotuksiinkin pohjaten. Poikkeuksellisen monipuolisena eri taiteen lajien osaajana ja toteuttajana hän ei arvosta eikä erityisemmin halua muistella menneisyyttään viihdemuusikkona, vaan kaipaa yleisön kiinnostusta ja ymmärrystä myöhemmälle sävellystyölleen.

Kontrastina Lasse Mårtensonin tänä päivänä toteuttamalle ja arvostamalle sävellystyölle 2000-luvun vaihteessa nuoriso löysi Mårtensonin 1960-luvun popiskelmät. 'Miltä meno nyt maistuu' – illat täyttyivät *Myrskyluodon Maijasta* tunnetun säveltäjän ihailijoista. Lasse Mårtensonin 1960-luvun iskelmäsävellykset ja käänöskappaleet tarjosivat helposti erilaisiin sovituksiin taipuvaa materiaalia 60-luvusta uutta ammentaville poppytyeille. *Nousevan auringon talo, Mä lähden stadiin, Etkö tyytyä voi vähempään, Yeh yeh ja Temppu – ja miten se tehdään* ovat osa 1960-luvun tanssimusiikin ja suomalaisen iskelmämusiikin huippua. (Talvio 2001, HS.) Tilanne kärjistyi ristiriidaksi spontaanisti toimineiden nimekkäiden nuorten muusikoiden ja Lasse Mårtensonin välille kesällä 2006 julkaistun levyn *Kaikki paitsi Mårtenson on turhaa* ja levyn ohjelmistosta kootun Helsingin juhlatiikkojen konsertin Lasse Mårtenson Remix yhteydessä. Kumpikaan osapuoli ei kyennyt ymmärtämään toistensa näkökantoja. Konsertti ja levy olivat tarkoitettut kunnianosoituksesi Mårtensonille, mutta hän ei voinut sitä siksi kokea. Levy nousi kesällä 2006 albumilistalla kymmenen parhaiten myyneen joukkoon (Koppinen 2006, HS).

Alkusyksystä 2006 Warner Music Finland kokosi kaksois-CD -levylle Lasse Mårtensonin alkuperäisiä suosikkiaänityksiä vuosilta 1963–1988 *Kaikessa soi... Lasse Mårtenson* (Malm 2006, *Ilta-Sanomat*: 47).

Säveltäjänä ja esiintyjänä Lasse Mårtenson edustaa suomalaisen musiikin teossa omaa genreä. Hänen sävellyksilleen ominaista on kautta linjan tietty skandinaavinen valoisa melodisuus, jonka ansiosta Mårtensonin musiikki on jättänyt aikansa suomalaisen musiikin kenttään muista poikkeavan positiivisen jälkensä. Jazziin pohjautuva esitystapa

oli hänen tavaramerkkinsä, ja se erotti hänet selkeimmin 1960-luvun muista iskelmälaulajista (Latva & Tuunainen 2004: 300). Tulkitsijana hänellä on pilke silmäkulmassa, suomalaiselle esiintyjälle epätavallisen herkästi syttyvä hymy sekä spontaani ja rento esiintymistyyli.

Suomen ruotsinkielisten rannikkoalueiden, Ahvenanmaan ja ruotsalaisen kansanmusiikin vaikutukset sävyttävät Mårtensonin sävellyksiin niiden skandinaavisen luonteen. Suomenruotsalaisuus on eittämättä merkittävä osa Lasse Mårtensonin persoonaa ja tuotantoa.

2.1. Lapsuus ja nuoruusvuodet

Lasse Mårtenson kasvoi ja kehittyi musikaalisessa perheessä, jossa musiikin harrastus oli osa jokapäiväistä elämää. Lars (Lasse) Anders Fredrik Mårtenson syntyi Helsingissä, Boijen sairaalassa, 24. syyskuuta 1934 nelilapsisen muusikkoperheen kuopukseksi. Isä Elis Mårtenson (1890–1957) toimi Johanneksenkirkon ja Mikael Agricolan kirkon urkurina. Hän oli myös pidetty opettaja ja myöhemmin Sibelius-Akatemian urkujen soiton professori. Hän oli Oskar Merikannon ja Leipzigin tuomiokirkon urkurin, Karl Strauben, oppilas. Elis Mårtenson jatkoi Oskar Merikannon pyynnöstä urkujensoiton opettajan uraa vuodesta 1920 lähtien, Merikannon jäätyä eläkkeelle. (Kunnas 1945: 540.) Elis Mårtensonin kuuluisia oppilaita olivat muun muassa Tauno Äikää, Ossi Elokas, Tapani Valsta ja Taneli Kuusisto (Pulkkinen 1958: 291 et passim). Elis Mårtensonin isä Fredrik Emil Mårtenson toimi taas aikoinaan Inkoon seurakunnan kanttorina ja opetti innostuneelle ja musikaaliselle kuopukselleen urkujen soiton alkeita. Jo hyvin nuorena Elis lähetettiin lukkari-urkurikouluun Helsinkiin, missä hän Oskar Merikannon urkuluokan nuorimmaisena edistyi nopeasti lahjakkuutensa vuoksi. Elis Mårtensonilla oli hyvä ja välitön suhde oppilaisiinsa. Ystäväpiirissä Elistä pidettiin vilkkaana, muodollisuuksista piittaamattomana sekä kaikkea teennäisyyttä kaihtavana humoristina ja leikinlaskijana. Luonto oli hänelle läheinen, harrastuksiin kuuluivat purjehdus, kalastus ja metsästys. (Kunnas 1945: 539–543.) Isän ja pojan luonteet ja intressit vaikuttavat tutkijan näkö-

kulmasta läheisiltä, mutta isä suhtautui poikaansa oppilaitaan kärsimättömämmin ja tukahdutti siten poikansa omaa luovuutta, kuten Mårtenson kertoo kokemuksestaan. Isä toisti usein pojalleen soittotuntien yhteydessä, että tästä ei koskaan voi tulla ”yhtään mitään”. ”Ei edes suutaria”, oli isä lisännyt. Tämä isän asenne loukkasi toistuvasti Lasse-poikaa ja hän ihmettelikin, mitä vikaa suutarin ammatissa mahtoi olla. Lasse Mårtensonin mielestä mainitulla isän asenteella on ollut alitajuisesti koko elämän kestävä vaikutuksensa, vaikka hän on uhmapäisesti yrittänyt karistaa sitä harteiltaan. Lasse Mårtenson kokee tämän tragediana taiteilijauransa kannalta: ilman isään kohdistuvaa uhmaa hän todennäköisesti olisi säveltänyt klassista musiikkia noin kolmekymmentä vuotta aiemmin. Viihdemuusikko uransa hyvänä puolena Mårtenson pitää nykyisin lähinnä sen helposti tuomia ansaitsemismahdollisuuksia. (Huttunen 2005, haastattelu.)

Lasse Mårtensonin äiti, sopraanolaulajatar Eini Mårtenson (o.s. Stenfelt, 1897–1948) syntyi Sortavalassa, mutta muutti Helsinkiin opiskellakseen Sibelius-Akatemiassa, josta hän sittemmin valmistui sekä laulajattareksi että laulunopettajaksi. Hän antoi laulutunteja oppilailleen kotona. Eini-äiti kuoli vuonna 1948 Lassen ollessa vain 14-vuotias (Huttunen 2005, haastattelu). Kaksi Lasse Mårtensonin vanhinta sisarta, Birgit (s. 1927) ja Carita (s. 1929), opiskelivat Sibelius-Akatemiassa, mutta ankeista sotavuosista johtuen ei nuorimpia veljeksiä, Stig Olofia (1933–1992) ja Lassea, lähetetty Sibelius-Akatemiaan, vaan yksinhuoltajaisä opetti heitä kotona (Huttunen 2004, haastattelu).

Vanhemmat konsertoivat ahkerasti yhdessä ympäri maata. Kotona oli sekä flyygeli että urut ja siellä musisoitiin ahkerasti. Kotona järjestettiin musiikki-iltoja, missä vieraina olivat muun muassa isän kollegoita ja oppilaita. Usein nähtyjä vieraita olivat Sibelius-Akatemian pitkäaikainen rehtori ja pianonsoiton professori, säveltäjä Ernst Linko (1889–1960), kuuluisa viulisti, professori Erik Cronvall (1941–1979) sekä Sibelius-Akatemian urkujensoiton professori (1957–68) Paavo Raussi (1901–1987). Lapset kävivät ajoittain myös vanhempiensa konserteissa. (Huttunen 2004, haastattelu.)

Musiikkikasvatus kotona oli ankaraa ja perustui ”keppiin ja porkkanaan”, toisin sanoen oikein soitetusta läksystä sai taskurahaa ja päinvastaisesta rangaistuksen. Piano-opinnot Lasse aloitti noin seitsemän vuoden iässä. (Huttunen 2004, haastattelu.) Ikkunan kodin

ulkopuoliseen maailmaan soivat radion BBC:n suomenkieliset lähetykset, ja Voice of American radiolähetykset, joita Lasse Mårtenson seurasi muiden ikätovereidensa tavoin salaa. Yksin kotona ollessaan Mårtenson improvisoi omia melodioitaan flyygelillä siihen saakka, kun rappukäytävästä kuului hissien ääni isän palatessa kotiin. Tuolloin välittömästi oma musisointi vaihtui ”Carl Czernyn etydien harjoitteluksi”. (Huttunen 2004, haastattelu.)

Mårtensonin lapsuutta sävytti Ruotsissa sotalapsena vietetty aika. Lasse vietti veljensä Stigin kanssa vuoden 1942 Smålandissa, samassa kartanossa yhdessä useiden suomalaisten taiteilijaperheiden lasten kanssa. Mårtensonin mukaan heitä kohdeltiin hyvin ja hänen olisi mielellään jäänyt Ruotsiin, mutta veli tahtoi takaisin Suomeen, eivätkä he voineet elää erossa toisistaan. Lasse Mårtenson seurasi Ruotsin radion musiikkiantia tuona aikana ja hän uskoo edelleen Ruotsissa vietetyn ajan jättäneen positiiviset jälkensä häneen itseensä ja musiikkiinsa, vaikka koti-ikävä vaivasikin. Mårtensonin mielestä hän sai Ruotsissa uuden tuntuman suomalaiselle musiikille tyypilliseen slaavilaiseen melankolisuuteen. Hänen mukaansa lapsi tuossa iässä (7-8 vuoden) on hyvin vastaanottavainen musiikin vaikutuksille ja arvelee, että ehkä tämän Ruotsissa vietetyn ajan vuoksi raskas slaavilaisuus ei päässyt ”iskostumaan” häneen vaan hän sai vaikutteita taalinmaalaisesta positiivisesta maailmankatsomuksesta. Tähän pohjautuen hän selvittää, ettei käytä yleensä puhdasta mollisointua vaan molliseptimiä sävellyksissään, joka hänen mukaansa vaimentaa mollisävyä. Toisaalta hän korostaa, että tämän soinnun käyttö ei ole ollut hänen sävellyksissään koskaan ennalta harkittua vaan hän on vasta jälkepäin todennut soinnun käytön logiikan sävellyksissään. (Huttunen 2004, haastattelu.)

Lasse Mårtenson on itseoppinut muusikko siinä mielessä, että hänellä ei ollut musiikkiopistollista tai Sibelius-Akatemian ammattikoulutusta. Hänen musiikinopettajanaan toimi Elis-isä, kodin aktiivisen musiikin harrastuksen tukiessa musiikkikasvatusta. Koulun musiikin opetus ei Lassea innostanut, vaan häntä kiinnosti enemmänkin noina vuosina kuvaamataiteet. Mårtenson piirsi vanhoja renessanssi- ja jugendrakennuksia. Keväisinä viikonloppuamuina hän oli aamuvaihain Seurasaarella piirtämässä. Arkkitehdin ammatti olisikin ollut Lasse Mårtensonin unelma-ammatti. Hänen mielestään ”ma-

tikkapää ei riittänyt” kuitenkin opintoihin Teknillisessä korkeakoulussa. Sen sijaan hän valmistui vuonna 1958 Ateneumista ja hakeutui mainosgraafikon virkaan Stockmannille. Myöhemmin hän toimi alalla freelancerina. (Huttunen 2004, haastattelu.)

Kodin musiikin harrastuksen tuoma palo musiikin tekemiseen ja luontainen lahjakkuus elivät voimakkaina Lasse Mårtensonin sisimmässä. Harrastukseksi nuori Mårtenson soitti dixieland-jazzia ystäviensä kanssa. Vuonna 1949 hän voitti The New Orleans Creole Stompers -orkesterin kanssa ensimmäisen palkinnon Balderin salissa järjestetyssä Suomen Rytmikerhojen Liiton orkesterikilpailujen amatöörisarjassa (Nyman 1989, s. 265). Samassa kilpailussa Lasse Mårtenson voitti solistikilpailun ensimmäisen palkinnon pianosarjassa. Tuolloin hän oli 15-vuotias. Seuraavina viitenä vuotena Mårtenson voitti saman palkinnon perätysten, mikä kertoo hänen lahjakkuudestaan jo noina vuosina. (Huttunen 2004, haastattelu.) 16-vuotiaana Mårtenson voitti jazzpianosarjan ensimmäisen palkinnon Tukholmassa järjestetyssä Nordisk Ungdom med Ton -kilpailussa (Jalkanen, 1992, 112). Nämä palkinnot antoivat luottamusta ja intoa omalle uralle musiikin parissa. Palkintojen jälkeen orkesteri saikin lukuisia koulu- ja ravintolakeikkoja. Mårtenson soitti myös Leif Renvallin yhtyeessä ravintola Espilässä (Nyman 1989: 265). Sitten hän soitti Olli Hämeen orkesterin kanssa (emt.: 265–266). Mårtensonin ensimmäisessä omassa orkesterissa Lasse Mårtenson Triossa soittivat hänen lisäksi kitaristi Herbert Katz ja basisti Heikki Annala (Huttunen 2004, haastattelu). Lisäksi Mårtenson työskenteli amerikkalaisen The Delta Rhythm Boys -ryhmän kanssa lähinnä sovittaen ja soittaen yhtyeen kanssa levytyksissä (Nyman 1989: 266). Vuonna 1961 Lasse Mårtensonin Trioon kuuluivat Mårtensonin lisäksi basisti Kari Hynninen ja rumpali Christian Schwindt. Trio levytti yhdessä muun muassa tunnetun kappaleen *Singing In The Rain* [Mårtensonin ensimmäisellä EP:llä (Decca) marraskuussa 1961](Emt.). Mårtenson omaksui 1960-luvulla afroamerikkalainen jazzlaulutyylin ja hän levytti yhdessä Carola Standertskjöldin kanssa ensimmäiset onnistuneet blueslaulutulkinnat suomeksi (Jalkanen&Kurkela 2003: 511). Vähitellen ravintolamusikon asema ja työ eivät vastanneet Lasse Mårtensonin sisäisiä tavoitteita ja odotuksia. Soittaminen jazztrion kanssa ei ollut taloudellisesti kannattavaa ja toisaalta Lasse koki edelleen isänsä arvo maailman jonkinlaisena harrastuksensa salpaajana. Siksi hän vetäytyi tuossa vaiheessa kuvataiteiden pariin. (Huttunen 2004, haastattelu.)

Mårtenson oppi jo nuorena kekseliäisyydellään ja ahkeruudellaan keinot elantonsa ansaitsemiseen. Pieninä poikina veljekset keräsivät kavereiltaan pääsymaksutuloja päättämällä nämä maksua vastaan tirkistelemään avaimenreiästä äidin lauluoppilaita. Ateneum-vuosina Mårtenson soitti lounastauoilla läheisessä Kestikartano-ravintolassa ansaitakseen siten ilmaisen lounaan, palasi iltapäivällä opintojensa parista kotiin Korkeavuorenkadulle ja meni Johanneksenkirjon pannuhuoneeseen rakentamaan suunnittelemaansa, yhtä Suomen ensimmäisistä lasikuituveneistä. (Huttunen 2004, haastattelu.) Hän rakensi itse kaksi venettä, toisen vanerista ja toisen vuonna 1958 lasikuidusta omien piirustustensa pohjalta (Mårtenson 1991: 135–136). Iltaisin hän soitti Kalastajatorpan ravintolassa, jossa sai palkan ohella ilmaisen illallisen ja palattuaan aamuyöstä kotiin, Lasse meni vielä hetkeksi veneenrakennuksen pariin ”purkamaan esityksen aiheuttamaa adrenaliinia”. Varhain aamulla jatkuivat jälleen opinnot Ateneumissa (Huttunen 2004, haastattelu.) Taloudelliseen kekseliäisyyteen pohjautui sekin, että Mårtensonista tuli laulaja, kun hän esiintyi Heikki Annalan ja Herbert Katzin kanssa Lido-ravintolassa. Ravintoloitsija tiedusteli, eikö trio voisi laulaa. Lasse ymmärsi heti, että orkesteri saisi paremman palkkion, jos laulu kuuluisi myös ohjelmistoon. Niinpä hän alkoi laulaa, jäljitellen aluksi ihailemansa Nat King Colen tyyliä ja tuotantoa. (Huttunen 2004, haastattelu.) Lasse Mårtensonista oli tullut laulaja.

Vasta isän kuoltua Lasse Mårtenson vapautui täysin itsenäiseksi musiikin tekijäksi ja toteuttajaksi. Noihin aikoihin hän voitti arvonnassa matkan Yhdysvaltoihin viideksi viikoksi. Siellä – vuonna 1961 – kävellessään yksin New Yorkin ja Chicagon katuja hän tunsi omien siipiensä kantavan. Mårtenson palasi tuolta matkalta toisena ihmisenä takaisin; heittäytyi musiikin ammattilaiseksi ja sanoutui irti mainospiirtäjän toimestaan Stockmannilla. (Huttunen 2004, haastattelu.) Suurkaupunkien jazzklubit mullistivat taiteilijan tulevaisuuden suunnitelmat ja loivat uuden näkökannan musiikin tekemiseen (Rantanen 2003).

2.2. Musiikin ammattilaisena

Irtautuminen aiemmasta ja jo turhauttavaksi käyneestä ravintolakeikkailusta toteutui Lasse Mårtensonin kohdalla aluksi teatterin muodossa, jossa – samoin kuin myöhemmin elokuvataiteen alueella – visuaalisuus ja musiikki yhdistyivät. Teatteriura alkoi, kun teatterinjohtaja Vivica Bandler (1917–2004) pyysi Mårtensonin säveltämään musiikin Lilla Teaternin esitykseen *Hunajan tuoksu* (*A Taste of Honey*). Bandler innostui sävellyksestä, ja niinpä Mårtenson toimi Lilla Teaternin kapellimestarina, teatterin ensimmäisen kapellimestarin Erna Tauron jälkeen, vuosina 1956–1959. Kapellimestarin ura jatkui Helsingin Ruotsalaisessa teatterissa vuosina 1960–1961 siihen saakka, kun ohjaaja Ralf Långbacka kutsui Mårtensonin Turun ruotsinkielisen teatterin kapellimestariksi 1961–63 (Musiikki Suuri Tietosanakirja 4: 234). Turussa vietettyä aikaa Mårtenson kuvailee ”loistavaksi ajaksi”. Ralf Långbacka oli kutsunut teatteriin myös ruotsalaisen näyttelijän ja laulajattaren Siw Malmkvistin (s. 1936). Mårtenson ja Malmkvist avioituivat vuonna 1963. He olivat myös loistava työpari ja vaikuttivat toistensa työtapoihin voimakkaasti. Siw Malmkvistillä oli oma levy-yhtiönsä Metronome-Records, jonka kautta Malmkvist myi pelkästään Saksassa noin 800 000 levyä. Lasse Mårtenson tutustui läheisesti levy-yhtiön toimintaan ja tämä auttoi häntä myöhemmin perustamaan ja ylläpitämään omaansa. Turun ruotsinkielisessä teatterissa tuotettiin noina vuosina kaksi isoa musikaalia: *Enkeleitä Broadway'llä* sekä *Irma la Douce*, minkä pääosan Siw Malmkvist näytteli vuonna 1962. Teatterimaailma tuli tutuksi Mårtensonille ja innosti häntä. Seuratessaan kapellimestarin kuopasta näyttelijöiden työtä musikaaleissa, häntä kiinnosti monien näyttelijöiden vaikeudet rytmittäjässä; dialogin ja laulun yhdistämisessä ongelmitta. Se motivoi Mårtensonia itseään kokeilemaan samaa ja lopulta hän nousi lavalle, nauttien uudesta aluevaltauksestaan. Mårtenson näytteli ulkomaillakin myöhemmin, muun muassa Norjan televisiolle tehdyn rikossarjan pääosassa *SK 917 har nettopp landet*. Yksi hänen mieluisimmista rooleistaan oli päärooli Tukholman Riksteaternin näytelmässä *Å vilket härligt krig*. Teatteriseurue kiersi esityksen kanssa ympäri Ruotsia kolmen kuukauden ajan loppuvuodesta 1965, kahdeksallakymmenellä kahdella estradilla. Tulot pienivät, mutta elämän laatu nousi. Mårtenson viihtyi teattereissa, missä yleisö oli ”raitista ja istui paikoillaan”. (Huttunen 2004, haastattelu.) Yksi Mårtensonin menestysrooleja oli *My Fair Lady*'n Henry Higginsin osa. Päivi Istala kirjoitti

arvostelussaan (1970) seuraavasti: ”Laulupuolella hänen horjumaton rytmitajunsa ei pettänyt kertaakaan ja oli nopeudessaan suorastaan mahdoton. *Olen tavallinen mies* toi Mårtensonin esittämänä joka sanan esille [...] Se charmi ja myös näytännöllinen taito, jolla Lasse Mårtenson poikamaisen Higginsin teki, oli esityksen ehdottomasti paras anti.” (Huttunen 2005, haastattelu.)

Suomen eurovisiolaulukilpailujen karsinnan voitto vuonna 1964 säveltämällään kappa-leella *Laiskotellen* oli jälleen ratkaiseva käänne Mårtensonin uran kannalta. Yleisö ja media kiinnostuivat hänestä, ja siten voitto avasi henkilökohtaisesti aivan uusia näkö-kulmia ja mahdollisuuksia. Kaiken kaikkiaan Mårtenson on säveltänyt neljätoista sävel-lystä, jotka ovat olleet Suomen Euroviisujen loppukarsinnoissa. Näistä kolme sävellystä on voittanut Suomen karsinnan ja kolme sijoittui toiselle sijalle. (Huttunen 2004, haas-tattelu.) Osallistumisesta Suomen edustajana Kööpenhaminassa pidettyyn kilpailuun tuli Lasse Mårtensonille ponnahduslauta suurempaan tietoisuuteen sekä uralla etenemi-selle, samalla tavoin kuin Eurovision laulukilpailut ovat auttaneet kautta aikojen uralla etenemisessä useita kansainvälisiä tähtiä.

Lasse Mårtenson oli yksi tunnetuimmista TV-esiintyjistä Suomessa 1960-luvun alussa. Hän juonsi ja esiintyi lukuisissa omissa radio- ja TV-ohjelmissaan (Jalkanen 1992: 112). Pelkästään Yleisradion arkistosta löytyy 170 TV-ohjelmaa ja noin 600–700 radio-ohjelmaa. Yleisradion TV-lähetykset olivat alkaneet Suomessa vuonna 1958. Samana vuonna julkaistiin Suomen ensimmäinen LP-levy sekä järjestettiin ensimmäiset rock-konsertit. Vuonna 1959 Paul Anka esiintyi Linnanmäellä 25 000 kuulijalle. MTV:n lä-hetykset Suomessa olivat alkaneet vuonna 1957. (Bagh, von & Hakasalo 1986: 300–301, 371.)

Mårtensonin säveltämä jazzvaikutteinen gospelmessu *Voiko sen sanoa toisinkin* (1966) rikkoi ensimmäisenä Suomessa rajaa kevyen musiikin ja hengellisen musiikin välillä (Nyman 1995, 100–101). Messu esitettiin televisiossa 30.12.1966 ja kiirastorstaina 23.3.1967. Teos levytettiin vuonna 1967 (Metronome MLP 15265) (Toivio 2005: 15.) *Voiko sen sanoa toisinkin* Mårtensonin ensimmäinen laajamuotoisempi sävellys. Mes-sun sävellysprosessin aikana sanojen merkitys sävellystyössä nousi Mårtensonille ensi-

sijaiseksi. Hän kertoo *Jatkoaika 22* -ohjelman haastattelussa (Hannu Taanila 19.4.1969), että keskittymällä sanoihin hän pystyy välittämään teoksen sanoman paremmin sävellyksessään (YLE videotallenne).

1960-luvun lopulta lähtien Lasse Mårtenson keskittyi TV- ja elokuvamusiikin säveltämiseen. Vuonna 1968 hän sävelsi musiikin kahteen elokuvaan: Erkko Kivikosken ohjaamaan elokuvaan *Kuuma kissa* sekä Jörn Donnerin ohjaamaan elokuvaan *Mustaa valkoisella*, missä hänellä oli myös näyttelijän osa. Kuitenkin hänen läpimurtoteoksensa elokuvamusiikin säveltäjänä oli vuonna 1976 ohjaaja Åke Lindmanin TV:lle ohjaaman *Myrskyluodon Maija* -sarjan musiikki. (Jalkanen 1992: 114.) Sävellys saavutti kultalevyn parissa kuukaudessa, ja sen nuotti on ollut Suomessa yksi myydyimmistä nuoteista. Urkutaiteilija Kalevi Kiviniemen mukaan *Myrskyluodon Maija* -teoksesta lähtien Lasse Mårtenson voidaan luokitella klassiseksi säveltäjäksi (Huttunen 2005, puhelinhaastattelu). *Myrskyluodon Maija* oli ohjaaja Lindmanin ja säveltäjä Mårtensonin viidestä elokuvasta ensimmäinen. Mårtenson sävelsi myös muiden ohjaamiin TV-sarjoihin musiikkia ja muun muassa vuonna 1978 Pirkko Saision *Elämänmeno*-romaanin pohjalta tehtyyn TV-sarjaan, sekä 1980-luvulla *Harjunpää*-sarjan musiikin.

Lasse Mårtensonin näyttämöteoksista tunnetuimpia ovat musikaalit *Smugglarkungen* (1977), *Hangon silmä* Topeliuksen tekstiin (1979) ja *Prinsessa Ruusunen* (1988) (Jalkanen 1992: 114). Mårtenson esiintyi itse Uuden Iloisen Teatterin esityksissä sen alkuvaiheissa, kunnes jättäytyi kokonaan pois sen toiminnasta. Hän esiintyi vuonna 1979 UIT:n esityksessä *Samassa veneessä* sekä vuonna 1980 *Komento takaisin* -esityksessä ja 1982 esityksessä *Saiippukauppias* (http://www.uit.fi/historia_jatko.html).

Tunnetuin Lasse Mårtensonin säveltämästä mainosmusiikista on Juhla mokka -kahvin mainosten musiikki. Koko suomalaisen mainosmusiikin historiassa nämä Juhla-mokka -mainokset ja niiden musiikki ovat ainutlaatuisia. Tämän MTV:ssä lähes kolmenkymmenen vuoden aikana ja yhä esitettävän mainoksen läpikäyvänä teemana on, että jokaisessa niissä eri kädentaidon suomalainen taitaja esittelee taidettaan, myös itse Lasse Mårtenson esiintyi yhdessä niistä vuonna 1980. Mainosten tyyli on pysynyt samana ja kaikissa 47 mainoksessa soi tuttu Mårtensonin säveltämä melodia

(www.paulig.fi/channels/default/frameset/etusivu/cafepaulig/juhla_mokka/). Kolmessa ensimmäisessä Juhla mokka -mainoksessa soi taustalla Myrskyluodon Maijan teemasävel, mutta sen jälkeisissä kaikissa eri mainoksissa on käytetty Lasse Mårtensonin mainosta varten säveltämää musiikkia. Mainoksessa soi sävellyksen alku ja loppu Mårtensonin itsensä pianolla soittamana. (Huttunen 2004, haastattelu.)

Saaristolaismusiikin säveltäjänä Lasse Mårtensonista tuli esille yksi hänen keskeisimmistä ominaisuuksistaan: hän osoittautui sanoitukseen ja alkuperäiskieleen pohjaavan laulumusiikin säveltäjäksi. Lasse Mårtenson esiintyi itse usein saariston laituritansseissa soittaen haitaria tai huuliharppua, minkä soiton alkeet hän oli oppinut nuorena poikana isältään. Tunnetuin merellisistä lauluistaan lienee Mårtensonin säveltämä ja Junnu Vainion sanoittama *Kaikki paitsi purjehdus on turhaa*. Tämän kappaleen tilasi Karibialla purjehtiva ryhmä samanaikaisesti Mårtensonilta ja Vainiolta kutsulaulukseen. Lopulta päädyttiin kompromissiin: Mårtenson vastasi melodiasta ja Vainio kirjoitti tunnetun tekstinsä. (Törnroos 2005, TV-dokumentti.)

Viime vuosina Lasse Mårtenson on jatkanut sävellystyötään ja toteuttanut loppuunmyytyjä musiikkinsa konsertteja. Ensimmäinen näistä konserteista toteutettiin 1989 Turun konserttitalolla laulajatar Karita Mattilan otettua yhteyttä Mårtensoniin ideanaan toteuttaa yhteiskonsertti. Konsertin tuotto meni ”Pidä saaristo siistinä” -yhdistykselle. Konsertin seurauksena syntyi platinallevyn saavuttanut CD-levy *Lauluja merelle*. Kemissä järjestettiin alkuvuodesta 2004 Mårtensonin elokuvamusiikin konsertti. Lasse Mårtensonin 70-vuotiskonsertti pidettiin Espoon Cello-salissa syksyllä 2004. Tässä radioidussa juhla-konsertissa esiintyivät säveltäjän lisäksi kaikki tunnetut Mårtensonin musiikin esittäjät vuosien varrelta sekä hänen läheiset ystävänsä ja yhteistyökumppaninsa. Vuonna 2005 toteutettiin elokuvamusiikin konsertit Tampereella ja Joensuussa. Lisäksi loppuvuodesta julkaistiin CD-levy *Kauneimmat sävelet. Elokvista ja TV-sarjoista*. Levyllä on mukana yksi uusimmista sävellyksistä, *Andersudde* vuodelta 2005. Kappale on sävelletty ahvenmaalaisesta kauppaneuvoksesta Anders Wiklöfistä kertovaan TV-dokumenttiin (levynkansiteksti). Mårtenson on esiintynyt säännöllisesti TV-lähetyksissä erilaisissa dokumenteissa tai konserttitaltioinneissa, sekä lehdistössä. Vaikka hän nykyisin harvoin vastaa myöntävästi median esittämiin pyyntöihin (Huttunen 2007, haastattelu).

3. URAN JA TUOTANNON KULMAKIVET

3.1. Jazz- ja iskelmämusiikki

Levy-yhtiö Scandian 1950-luvun puolivälissä kehittämä jazziskelmä oli yhdistelmä monista eri musiikkityyleistä (jazzista, amerikkalaisesta populaarimusiikista, eteläeurooppalaisesta musiikista ja juutalaisesta klezmer-musiikista). Jazziskelmässä yhdistyivät sekä slaavilainen mollimelodia että moderni amerikkalainen rytmikäisyys. Vaikka jazziskelmää kritisoitiin sen kaupallisuuteen vedoten eritoten jazzmuusikoiden taholta, välitti se toisaalta jazzin piirteitä entistä laajemmalle kuulijakunnalle ja vaikutti näin kotimaisen iskelmätaiteen uudistumiseen. Useimmiten jazziskelmät olivat käänöskappaleita, ja ne menestyivät lähinnä pääkaupunkiseudulla ja rannikkoalueilla, kun taas muualla Suomessa perinteinen tanssimusiikki oli suosituinta. Tämän tanssittavan jazziskelmän kultakausi päättyi Suomessa lopullisesti Beatlesien ja brittipopin läpimurtoon vuonna 1963. Lasse Mårtensonin omista sävellyksissä ei ole selkeitä jazzvaikutteita, mutta hänen laulutapansa pohjautuu afroamerikkalaiseen musiikkiperinteeseen (Henriksson 2004: 194, 204).

Laulajana Mårtenson edusti aivan uudenlaista tähtityyppiä. Jazztahtavat bluesiskelmät soljuivat mannermaisen rennolla esiintymistyyllillä, ja ne sopivatkin paremmin yökerhoihin kuin maaseudun tanssilavoille (Rantanen 2003, HS). Mårtensonin ensimmäinen suuri menestyskappale levylaulajana oli Toivo Kärjen sävellyksessä *Kaikessa soi blues*, vuodelta 1963 (Henriksson 2004: 203).

Lasse Mårtenson levytti 1960-luvulla lukuisia käänösiskelmiä. Menestynein niistä oli The Animals-yhtyeen suosittu hitti *The House of the Rising Sun*, mistä Lasse Mårtenson levytti suomalaisversion omana käänöksenään *Nousevan auringon talo*. Joulukuussa 1964 se oli Suomen ostetuin levy, ohittaen myynnissä alkuperäisversionsa. The Animals-yhtyeen laulusolistia Eric Burdonia ja Lasse Mårtensonia yhdisti rakkaus jazz,

blues ja rhythm & blues – musiikkiin, ja molempien esikuviin kuului Ray Charles (Nyman 1989: 265).

Vuodesta 1962 tuli käännekohta Mårtensonin uran kannalta, hän siirtyi suomenkieleen. Hän levytti tuolloin Ray Charlesin *Hallelujah I Love Her So* suomeksi *Etkö tyttö tyytyä voi vähempään* (RCA 671). Tämän jälkeen hän levytti muun muassa Fats Dominon kappaleen *Blueberry Hill* (RCA 688). (Nyman 1989: 266.) Muita ulkomaalaisten hittien suomalaisversioita olivat Georgie Famen ykköshitti *Yeh Yeh* (Philips 340698) ja Roger Millerin kappale *King of the Road* pohjalta kääntämänsä *Tien kuningas* (Philips 340706). Vuonna 1967 ilmestyi Tom Jonesin suosittu iskelmä *Green Green Grass of Home* pohjalta syntynyt levytys, Mårtensonin esittämänä ja sanoittamana *On ihmeen hyvä tulla kotiin* (RCA 969). Lisäksi ilmestyivät Nancy Sinatran ja Lee Hazlewoodin hitistä Mårtensonin yhdessä Carolan [Standertskjöld] kanssa duettona levyttämä *Mä lähdän stadiin* (Scandia 740), mikä oli onnistunut suomeksi esitettyä tulkintana (Jalkanen&Kurkela 2003: 511). Musikaalista *Viulunsoittaja katolla* - kappale *Rikas mies jos oisin* (Scandia 709) sekä *Limon Limonero* (RCA 014) olivat hyvin pidettyjä (Nyman 1989: 266).

Suosittu Mårtensonin vetämät show-illat jatkuivat ravintola Adlonissa ja Kalastajatorpalla vuodesta 1966 aina vuoteen 1984. Show-ohjelmien vieraina olivat tunnetuimmat viihdeartistimme: Kristiina Hautala, Seija Simola, Carola, Koivistolaiset ja Aaro Ranninen. Tekstejä show-esityksiin tekivät Jukka Virtanen, Pertsä Reponen, Danien Katz ja Junnu Vainio. Mårtenson halusi kokeilla menestyäkö revyy Suomessa niin kuin Ruotsissa. Showillat menestyivät 80-luvun puoleen väliin saakka, jolloin diskot nousivat hyvin suosituiksi.

Lasse Mårtenson oli yksi Uuden Iloisen Teatterin perustajajäsenistä yhdessä Marjatta Leppäsen, Matti Kuuslan, Jaakko Salon ja Jukka Virtasen kanssa (<http://pomus.net/001640.1.4.2007>). Mårtenson oli mukana teatterin toiminnassa sen alkuvuodet, esiintyen myös kolmessa näytelmässä.

Lasse Mårtensonin mielestä iskelmämusiikki on samalla lailla aikadokumentointia kuin kansanmusiikkikin. Iskelmän säveltäminen edellyttää yhtä vakavaa työprosessia kuin minkä muun musiikin lajin sävellystyö tahansa. (Jalkanen 1992, haastattelu.)

3.2. Eurovision laulukilpailut

Suomi osallistui ensimmäisen kerran eurovisionlaulukilpailuihin vuonna 1961 Canne-
sissa¹. Suomen edustajille eurovisionlaulukilpailuissa yhteistä on kautta vuosien ollut huono menestys kilpailussa - aina vuoden 2006 voittoon saakka - mutta silti kaikki edustus-kappaleet ovat nousseet kotimaassa listan kärkeen. Viime vuoteen saakka menestynein kappaleemme oli Marion Rungin vuonna 1973 esittämä ja Rauno Lehtisen säveltämä *Tom tom tom*. Se sijoittui aikoinaan kuudenneksi. Lasse Mårtensonin edusti Suomea vuonna 1964 Kööpenhaminassa omalla sävellyksellään *Laiskotellen* ja sijoittui kappaleellaan seitsemänneksi. Sanoitus oli Sauvo Puhtilan. (Nyman 2002: 64, 68.)

Vuonna 1965 Mårtensonin säveltämä ja Marjatta Leppäsen esittämä laulu *Iltaisin* valittiin karsintojen voittajaksi, kuitenkin kisoihin erikoisten äänestyssekavuuksien jälkeen päätettiin lähettää Viktor Klimenkon esittämä ja Toivo Kärjen ja Reino Helismaan säveltämä laulu *Aurinko laskee länteen* (Huttunen 2004, haastattelu). Jake Nyman kuvailee Suomi soi -sarjassa (osa 3, s. 65) Mårtensonin säveltämää *Iltaisin* -kappaletta tyylikkään tunnelmalliseksi, italiatyypiseksi balladiksi (Nyman 2002: 65). *Iltaisin* -laulun silloinen esittäjä Marjatta Leppänen ihmetteli Yleisradion silloista toimintaa Eurovision 2006 -ohjelmassa sekä sitä, ettei Mårtenson koskaan vaatinut oikaisua kohtelulle. Vuonna 1963 Mårtenson sijoittui toiseksi Suomen karsinnoissa Toivon Kärjen sävellyksellä *Kaikessa soi blues* (*Eurovision 2006, TV2; 25.3.2006*). Vuonna 1967 Fredi voitti Suomen karsinnan Mårtensonin sävellyksellä *Varjoon suojaan*. Tekstin tähän eu-

¹ Ensimmäiset Eurovision laulukilpailut järjestettiin Luganossa vuonna 1956.

roviisuun oli tehnyt Alvi Vuorinen. Hän sanoitti myös, Mårtensonin sävellyksen, *Sua kutsun Maarit*, jonka Danny esitti. Lasse Mårtenson osallistui vielä solistina euroviisukarsintoihin 1970-luvulla, muun muassa Cay Karlssonin kanssa duetolla *Hän on mennyt vuorten taa*. (Latva & Tuunainen 2004: 300.)

Mårtenson sävelsi neljätoista Suomen loppukarsinnoissa esitettyä kappaletta. Niistä kolme voitti Suomen karsinnan ja kolme jäi toiselle sijalle (Huttunen 2004, haastattelu).

3.3. Gospelmessu *Voiko sen sanoa toisinkin*

Vuonna 1966 TV:n tuottaja ja juontaja Jaakko Jahnukainen ja hänen ystävänsä, kirkkoherra Erkki Arhinmäki (s.1925), tilasivat Lasse Mårtensonilta moderneja hengellisiä sävellyksiä. Mårtensonin mukaan kuitenkin etelävaltioiden iloinen ja vauhdikas musiikki ei välttämättä sopinut suomenkieleen ja suomalaiseen luonteeseen ja hän ehdotti, että tehtäisiin uudet sanoitukset ja sävellykset suomalaisille tutun liturgian pohjalta, popmusiikin ja jazzin keinoin. Jazzvaikutteinen messu *Voiko sen sanoa toisinkin* (solisteille, orkesterille ja solistiyhtyeelle) tehtiin nimenomaan TV-messuksi. Se oli Lasse Mårtensonin ensimmäinen laajamuotoisempi sävellys, jolla hän samalla yhtenä ensimmäisistä Suomessa rikkoi rajan kevyen musiikin ja hengellisen musiikin välillä (Nyman 1995: 100–101). Messu esitettiin televisiossa 30.12.1966 ja kiirastorstaina 23.3.1967 (Toivio 2005: 15). Teos vakiinnutti asemansa suomalaisen gospelmusiikin edeltäjänä, ja sen puitteissa käytiin vilkasta keskustelua jumalanpalveluskäytännön uudistamisesta. Ensimmäinen levytys teoksesta tehtiin vuonna 1967 (Metronome MLP 15265). Siinä yhtenä solistina lauloi Eddy eli Tapani Lehikoinen. Toinen levytys julkaistiin Mårtensonin omalla Kompass-levymerkillä vuonna 1977. Siinä solisti on Pepe Willberg. Muina artisteina tällä alansa klassikolla laulavat Heli Keinonen, Ritva Mustonen, 'The Four Cats', Arja Rislakki, Raila Marila ja tietysti Lasse Mårtenson. Kaikki sävellykset ovat Lasse Mårtensonin ja sanoitukset Sauvo Puhtilan. Sovituksista vastasi Esko Linnavalli

ja Lasse Mårtenson. Messun kappaleen *Terve rauha* Mårtenson sävelsi sen ajan virsikirjan virren numero 575 pohjalta uudestaan. Kappaleen messussa esittää Heli Keinonen. (Toivio 2005: 71.)

Messusta tuli hyvin suosittu. Vuonna 1967 äänitettä myytiin Suomessa enemmän kuin maailman kuulun The Beatles -yhtyeen levyä, 10 000 kappaletta (Jussila 1990: 42, 58, 61). Levy nousi listaykköseksi vuonna 1967 (Huttunen 2004, haastattelu).

Mårtensonin *Voiko sen sanoa toisinkin* -messun valmistuminen ajoittuu tapahtumarikaille vuosille 60-luvun puolivälissä, suuren kulttuurimurroksen vuosiin. Vuonna 1965 nimitettiin radikaalia ohjelmapolitiikkaa toteuttanut Eino S. Repo Yleisradion pääjohtajaksi. Arvo Salon Lapualaisoppera syntyi (1966) Ylioppilasteatterin esittämänä. Ja Vanha ylioppilastalo vallattiin uusvasemmistolaistempauksen muodossa vuonna 1968. Vuonna 1966 kirjailija Hannu Salaman romaani Juhannustanssit käynnisti oikeuskäsitteilyn, josta hän sai ehdollisen vankeusrangaistuksen jumalanpilkasta, mutta tasavallan presidentti Urho Kekkonen armahti hänet vuonna 1968. (Toivio 2005: 16–17.)

Lasse Mårtenson kertoo arvostavansa eri uskontoja ja viihtyvänsä hiljentyvässä katedraaleista moskeijoihin. Luterilainen jumalanpalvelusliturgia tuli hänelle jo lapsena tutuksi isän kanttoriuran vuoksi. Hän kertookin suhtautuneensa messun sävellystyöhön hyvin vakavasti. Hänen mukaansa sävellysprosessissa oli suurin työ perehtyä tekstiin, jonka pohjalta hänen säveltämisensä kumpuaa. Sauvo Puhtilan teksti hänen mielestään määrää jo säveltämisestä muun muassa siten, että kappale *Jumala rakastaa maailmaa* alkuosa ”Kuinka kukaan voisi rakastaa..” on mollissa ja loppuosa ”Jumala voi..” taas duurissa. (Jalkanen 1992, haastattelu.)

Jaakko Jahnukainen kirjoitti *Voiko sen sanoa toisinkin* -levyn ilmestyessä 1967, että on rohkeaa iskelmäsäveltäjältä ja poplaulajalta lähteä tulkitsemaan uskonnollisia tunteita oman musiikillisen ajattelunsa pohjalta. Jahnukaisen mukaan Lasse Mårtenson vietti sävellysprosessin aikana päiväkausia yksin merellä ”omassa henkilökohtaisessa kirkossaan”. Siellä syntyivät messun sävelideat. Mårtenson on sävellyksellään halunnut kertoa sen, että jokaisella on oma oikeutensa uskonnollisiin ajatuksiin omalla tavallaan. Sävel-

lyksen tarkoitus ei ollut muuttaa uskonnollisia perinteitä, vaan luoda uusia näkökulmia. (Jahnukainen 2002, levynkansi.)

Ruotsinkielisen ensiesityksensä, *Med andra ord*, messu sai kesällä 2005 Jurmon saaren pienessä kirkossa. Syksyllä 2005 messun ruotsinkielinen versio on esitetty myös Espoon tuomiokirkossa sekä Munkkiniemen kirkossa. Tämän version on tuottanut Benny Törnroos. Messu julkaistiin CD-levynä vuonna 2004 (Mårtensong Oy).

Voiko sen sanoa toisinkin -messu ennakoii muun muassa 1970-luvun alun brittimusiikkaleja, kuten *Jesus Christ Superstar*'ia (1971, Lloyd Webber/Rice), josta tuli Suomessa myös hyvin suosittu (Nissilä, Pekka 2001. Lasse Mårtenson. www.elvisry.fi/032001/martenson/html. 6.4.2007).

3.4. Saaristolaislyriikan sävellykset

Lasse Mårtenson sai vuonna 1974 kaksi vuotta aiemmin perustetun Georg Malmstén säätiön 4000 markan apurahan saaristolaisrunouden säveltämiseen. Apuraha oli merkittävä koko Mårtensonin urakehityksen kannalta. Ravintoloiden jazzpianistina ja showartistina toiminut Mårtenson löysi syvemmän näkökannan musiikin tekemiseen. Apuraha toi myös itseluottamusta säveltämiseen. Tämä oli ensimmäinen Mårtensonin saama apuraha, jota hän tuskin ilman Ragni Malmsténin kehotusta olisi itse tullut hakeneeksi. Innokkaana purjehtijana saaristo ja sen ihmiset olivat jo Mårtensonille tuttuja, mutta pureutuminen saaristolaisten runouteen edellytti syvempää tutustumista saaristoperinteeseen. Kymmenen vuotta oli kulunut Yhdysvaltain matkasta, joka sai Mårtensonin jättämään mainosgraafikon uransa ja antautumaan muusikon uralle. Nyt saaristolaiset ja saariston luonto saivat aikaan uuden käännekohdan Mårtensonin elämässä, ja hän aloitti suomenruotsalaisen saaristolaislyriikan laajan sävellystyönsä. Saaristolaismusiikin sä-

veltäjänä Mårtenson onkin varmaan lähimpänä omintaan. Hänellä on saaristolaisuus jo geneeissään, myöhemmin Mårtensonin lapsuudessa perheen kesäpaikka sijaitti Sipoon saaristossa. Mårtensonin mukaan veneet ovat tutustuttaneet hänet saaristolaisiin ja kalastajiin. 'Merelle'-vene oli hänen viimeisensä, 26 vuotta, vuoteen 2003 saakka. Se toimi kesäisin ammattilaisen sävellysstudiona (Summa 2005: 36, Askel).

Joulun 1971 Lasse Mårtenson oli viettänyt Jurmossa. Tapaninpäivän kahvipöydässä Bentfolsin talossa emäntä Agda Mattsson antoi hänelle ruutupaperille kirjoitetun runon, jonka oli kirjoittanut Åbo Akademin edesmennyt biologian dosentti Ole Eklund. Sen pohjalta Lasse Mårtenson sävelsi melodian *Jurmo*-runoon vuonna 1973. Myös ulkosaariston Vänö inspiroi taiteilijaa. Hän sävelsi tunnetut *Vänö*-valssin ja *Kampela*-valssin (*Flundervalsen*) näytelmään *Smugglarkungen*, merikapteeni ja salakuljettaja Algot Niskasta kertovaan näytelmään. Näytelmä sai ensi-iltansa vuonna 1976. (<http://www.elvisry.fi/498/malmsten.html>). Muita tunnettuja Mårtensonin sävellyksiä ovat: *Borstö*, *Äppelö* etc.

Mårtensonin saaristolaisrunouden sävellyksiä on ilmestynyt useina levytysversioina. Hänen itsensä esittämien äänitteiden lisäksi muun muassa kuorot ovat ottaneet Mårtensonin sävellyksiä ohjelmistoonsa. Viimeisin Lasse Mårtensonin levyttämä kokoelma ruotsinkielisistä saaristolaislaulujen sävellyksistään ilmestyi CD:nä vuonna 2002 *Lasse Mårtenson på svenska* (Mårtensong Oy). Levy myi hyvin heti ilmestyttyään. Lasse Mårtensonin saaristolaislyriikan sävellykset ovat paitsi saariston ja rannikkoalueiden suomalaisruotsalaisen väestön, myös kaikkien purjehtimista ja merta arvottavien ihmisten suosioissa.

3.5. Elokuvamusiikki

Lasse Mårtenson on säveltänyt elokuvamusiikkia jo 1960-luvulta lähtien. Hän esiintyi-kin yhdessä niistä, Jörn Donnerin ohjaamassa *Mustaa valkoisella* – elokuvassa (1968)(Nyman: 256). Mårtensonin elokuvasävellyksistä *Myrskyluodon Maijan* (1978) ohella tunnetuimpia ovat *Elämänmeno* (1979), *Yö meren rannalla* (1981), *Lapin kullan kimallus* (1999) ja *Etulinjan edessä* (2003). (Suomi soi 3: 256.)

Risto Rasilainen kirjoittaa lehtiarvostelussaan (KD, 5.1.2006) Mårtensonin omista elokuvamusiikin sävellyksistä koostuvasta levyistä *Kauneimmat sävelet. Elokvista ja TV-sarjoista. De vackraste melodierna. Ur filmer och TV-serier* (2005), että Mårtenson on eurooppalaisen, vähäeleisen elokuvamusiikkiperinteen edustaja. Rasilainen jatkaa, että vaikka Mårtensonin säveltämä musiikki onkin selkeästi suomalaista, ”muistuttaa se elegisyydessään ja rapsodiamaisuudessaan ranskalaisen filmimusiikin edustajia, Joseph Kosmaa tai Maurice Jaubertia”(emt). Tyyli erottuu selkeästi Hollywoodille tyypillisestä sävelkielestä. Rasilaisen mukaan levy osoittaa Mårtensonin kuuluvan suomalaisten filmisäveltäjien parhaimmiston. (emt.)

Ensimmäinen kotimaiseen televisiosarjaan perustuva elokuva, johon Lasse Mårtenson sävelsi musiikin, oli Lasse Pöystin ohjaama ja esittämä elokuva *Justus järjestää kaiken* vuonna 1960 (<http://koti.mbnet.fi/nikket/yka/justus.htm>).

Elokuvamusiikin säveltäjänä Mårtenson sisäistää elokuvan käsikirjoituksen, näyttelijöiden luonnekuvia, tai jopa piirteitä ohjaajasta, ja hyvin tunnepitoiselta pohjalta työstää sävellystä kulloiseenkin työn alla olevaan elokuvaan (Jalkanen, 1992).

Lasse Mårtensonille on elokuvasäveltäjänä tyypillistä, että hän säveltää työn alla olevaan elokuvaan läpisävelletyn, juuri sitä varten suunnitellun melodian tukemaan elokuvan kerrontaan.

Tarkemmin kuvaan Lasse Mårtensonia elokuvamusiikin säveltäjänä luvussa viisi, missä analysoin häntä elokuvasäveltäjänä elokuvissa *Myrskyluodon Maija* ja *Etu-
linjan edessä*. Molemmat elokuvat on ohjannut professori Åke Lindman.

3.6. Mainosmusiikki

Heti sodan jälkeen virisi jälleen Suomessa mainosmusiikin ja -levyjen teko. Ensimmäiset mainossävellykset kohdistuivat lähinnä kahviin ja tupakkaan. Vuonna 1945 ilmestyi Eero Väreelle levy *Pauligin marssi*, vaikka aitoa kahvia ei ollut vielä pitkään saatavilla. (Nyman 2002: 43.)

Aiemmin piipustaan tunnettu Lasse Mårtenson esiintyi vuonna 1964 Amer-Tupakka Oy:n kustantaman singlen A-puolella esittäen oman sävellyksensä, Reino Helismaan sanoittaman laulun *Piippu ja minä* (emt.: 44).

Lasse Mårtensonin säveltämästä mainosmusiikista tunnetuin on MTV3:ssa vuodesta 1979 lähtien yhä uusiutuen pyörinyt eri alojen kädentyön taitajia esittävä sarja eli Pauligin Juhla-mokka -mainos [Mainostoimisto Oy SEK&GREY] (Huttunen/Boström 2005, haastattelu).

Mainoksen musiikin Lasse Mårtenson sävelsi vuonna 1978¹⁾. Kolmessa ensimmäisessä mainoksessa soi taustalla *Myrskyluodon Maijan* -pohjainen teema, vaikkei sävellys olekaan täysin 'yksi yhteen' *Maijan* teeman kanssa (Boström, sähköpostiviesti 2005). Näistä mainoksista viimeisessä Lasse Mårtenson esiintyy itse kertoen omasta säveltäjän-työstään vuonna 1980: "Voidaan ajatella kenties, että kaikki musiikki on jo olemassa ja minun tehtäväni on teroittaa itseäni, jotta pystyisin poimimaan sen ja merkitsemään

¹⁾ Teostossa tunnetaan nimellä: *Juhla-Mokan musiikki*.

muistiin. Säveltäjän työ on jokseenkin yksinäistä. Se on mies, paperi, sydän ja aivot. Jokainen luova taiteilija joutuu tekemään hyvinkin paljon työtä. Musiikissa nimenomaan laatu ratkaisee, eikä määrä".

Lopuissa Juhla -mokan-mainoksissa soi Mårtensonin varta vasten mainosta varten säveltämä melodia, josta Mårtensonin kertoman mukaan Paulig Oy käytti mainoksessaan sen alun ja lopun (Huttunen 2005, haastattelu). Ensimmäinen näistä mainoksista oli "Veneenrakentaja". Vuoteen 2007 mennessä Juhla -mokka-mainos on esitellyt 47 eri käden taitajaa Mårtensonin musiikin säestämänä. Mainos on luonut läpileikkauksen suomalaiseseen suunnitteluun ja kädentaitavuuteen. Kaikille Juhla -mokka-mainoksen kädentaitajille on yhteistä ammattitaidon lisäksi perinteiden kunnioitus tekemisessään ja rakkaus työhön. (www.paulig.fi/channels/default/frameset/etusivu/cafe_paulig/juhla-mokka/kasityolaiset.html.)

Design Forum järjesti syksyllä 2006 näyttelyn Juhla -mokka-mainoksen kädentaitajista. Sain tutkimusta varten käyttööni Paulig Oy:ltä kaksi VHS-kasettia, joissa oli eri Juhla-mokka -mainokset vuosien varrelta, sekä CD-levyn, jossa on kokonaisuudessaan Lasse Mårtensonin mainosta varten säveltämä melodia Mårtensonin pianolla esittämänä.

3.6. Teoksia lapsille

Lapset ja lapsille sävelletty musiikki ovat Lasse Mårtensonille läheisiä. Mårtenson pitää lapsia antoisampana kohderyhmänä kuin asenteellisia aikuisia. TV:ssä esitetyssä kymmenosaisessa *Lehtori Musa* -sarjassa polemisoitiin 1960-lopussa koulujen musiikin opetusta. Lasse Mårtenson suunnitteli käsikirjoituksen yhdessä Daniel Katzin kanssa sarjaan, jonka ideana oli käsitellä sitä, kuinka lasten musiikkikasvatusta tulisi kehittää. Ohjelmassa Mårtensonia avusti Tapiolan lapsikuoro, ja ohjelman puitteissa Lasse Mårtenson kiersi kouluja ympäri Suomea. Kaikkialla hänet otettiin iloitin vastaan.

(Jalkanen 1992, haastattelu.) Mårtenson toimi myös studioisäntänä vuonna 1980 koulujen yläasteelle suunnatussa, viisiosaisessa YLE:n *Musiikkistudio* -sarjassa. Jokainen sarjan osa käsitteli eri aihetta. Ensimmäisessä osassa käsiteltiin säveltäjien merkityksestä musiikissa. Ohjelmassa Mårtensonin vieraana oli muun muassa säveltäjä Joonas Kokkonen (ATKN: 11800). Toinen osa käsitteli sointujen merkityksestä musiikissa. Tässä osassa Mårtensonin vieraana oli Pentti Lasanen (ATKN: 11801). Kolmannessa, rytmää käsittelevässä, osassa studio-isäntä Mårtensonin vieraina olivat Matti Koskiala, Nacke Johansson ja Henrik Otto Donner (ATKN: 11802). Neljännessä laulua käsittelevässä osassa Lasse Mårtenson soitti pianoa ja lauloi (ATKN: 12143) ja lopuksi sarjan viidennessä *Musiikin taika* -osassa soittaa pianoa ja kertoilee musiikin taista; sen monimuotoisuudesta ja siitä kuinka musiikki toisaalta on vaikeaa ja toisaalta tunteita luovaa (ATKN: 12144). (TV-arkisto, Yleisradio.)

Vaikka Mårtensonin lapsille suunnattun tuotannon esittely ei mahdu kuin esimerkinomaisesti tähän tutkielmaan, halusin näillä esimerkeillä tuoda esille jälleen yhden puolen Lasse Mårtensonin laaja-alaisesta säveltäjäpersoonasta.

3.7. Kuvataiteilija ja mainosgraafikko

Lasse Mårtenson on muusikon uransa ohella jatkanut eri kuvataiteiden parissa itsensä toteuttamista, vaikka ajan myötä kuvataiteiden osuus on jäänyt taka-alalle. Hän on maalannut öljyväritöitä, tehnyt Tiffany-lamppuja ja lasimaalaustöitä. Ensisijaisesti Mårtenson on valokuvannut, videoinut ja jatkanut graafikon ammattiaan freelancerina. Hän on suunnitellut levykansia, logoja ja messuosastoja. Graafinen suunnittelija Tom Backström, joka on tutkinut levykansigrafiikkaa nimittää Lasse Mårtensonin oman ikäpolvensa yhdeksi keskeisimmistä kuvallisen musiikkimuistin rakentajaksi. Backström pohdii levykansigrafiikan olemusta kollektiivisena näkömuistina ja toteaa:

”kuulemastamme musiikista tulee ajan saatossa osa sekä yhteisen että henkilökohtaisen lähimenneisyytemme kulttuurihistoriaa. Herättämiensä tunteiden lisäksi sävellys voi palauttaa mieleen muistumia ajasta, johon teoksen mielessämme liitämme[...]. Viimeistään tämä musiikin kyky kiinnittyä tunteisiin tekee myös levyjen kansista muutakin kuin myyntilupauksin varustettuja pakkausmateriaalia. Levykannet liittävät muuten aineettoman musiikin aikaan ja ympäristöön visuaalisena elementtinä, näkyvänä osana muistin maisemaan”. (Backström 2005: 21, Muoto.)

Backström ottaa esimerkiksi artikkelissaan (Muoto, 2005; 1, s. 21) Lasse Mårtensonin *Saaristo* -levyn, jonka kansikuvan säveltäjä on suunnitellut (valokuva: Sven Nikander). Se on karunkaunis, sinisävyinen valokuva kallioita kohti myrskyävästä silmäkantomattomasta merestä. Backströmin mielestä kannessa on selkeällä ratkaisulla tavoitettu olennaisin sävellyksen tunnelmasta. ”Samoin kuin sävellys on tavoittanut jotakin hyvin tunnusomaista [...] merestä” (Backström 2005: 21).

Mårtenson on suunnitellut 1960–1980 luvuilla lukuisia levynkansia sekä itselleen että muille taiteilijoille. Backströmin mukaan ”David Stone Martinin kaltaisia suunnittelijakuvittajia ihailleen Mårtensonin levynkannet henkivät jazzin viileyttä, tekijälle ominaisella rehellisellä kotimaisella otteella (Emt).” Mårtenson toimi Suomen luontokuvaajissa ja kuvitti muun muassa levyjensä *Yö meren rannalla* (1980) ja *Instrumental* (1985) -kannet merikuvillaan. Viimeiset levynkantensa Mårtenson suunnitteli vuonna 1988. Backström kirjoittaa, että graafikkona Mårtenson uraa tarkastellessaan hän on huomannut ”hyvin hallittujen, usein rennon luontevien, töiden kertovan tekijänsä taidosta käyttäen hyväkseen kulloisenkin levytyksen ajalle ominaisia tyylejä kadottamatta suunnittelijana omaa ääntään”. Backströmin mukaan Lasse Mårtenson on osallistunut huomattavalla panoksella yhden ajanjakson kuvallisen musiikkimuistin rakentamiseen. (Backström 2005: 21.)

Oman julkaisu- ja levy-yhtiö Mårtensong Oy:n toiminnassa Mårtensonille oli tärkeää, että hänen suunnittelemansa työt paitsi myivät, myös tyydyttivät häntä esteettisesti.

3.8. Nykytuotantoa

Lasse Mårtenson on viime vuosina keskittynyt vanhan käyttämättömän sävellysmateriaalinsa läpikäymiseen ja uudelleen työstämiseen. Hän siirtää materiaalia tietokoneelleen, kokeilee orkestrointeja ja työstää materiaaliaan uusiksi teoksiksi. Hänen haaveensa on, että jokin orkesteri ottaisi joskus tulevaisuudessa tätä uudelleen muokattua tuotantoa ohjelmistoonsa (Nissilä, Pekka 2001, www.elvisry.fi/032001/martenson.html. 6.4.2007).

Tietokoneen ohella Mårtensonille on tärkeä kodin flyngeli, mistä hänen mielestään on tullut hänelle enemmän kuin soitin; ”keskustelukumppani” (Huttunen, 13.4.2007).

1990-luvulla Mårtensonilta kuoli lukuisia läheisiä ihmisiä; miespuolisia kollegoita ja soittokavereita. Muun muassa kaikki Mårtenson Trion jäsenet menehtyivät: Heikki Annala, Esko Linnavalli ja Christian Schwindt. Menetykset lamauttivat luovuuden ja säveltäminen oli loppua täysin (Rantanen, Miska 2003. www.hs.fi/yrietykset/arkisto/artikkeli.do?id=HS20030518SII VSO6iuk. 18.5.2003). Tunne-elämän tasapaino on ehto Lasse Mårtensonin luovalle tuotannolle (Huttunen 2007, haastattelu). Murheet myrkyttävät voimakkaastikin versoneet ideat.

Lasse Mårtenson on jatkuvasti kiinnostunut löytämään uusia ideoita ja inspiraation lähteitä sävellystyölleen. Lukuisilla ulkomaanmatkoillaan hän tapaa eri maiden muusikoita ja säveltäjiä. Kaikki ulkomaanmatkat ovat hänelle samalla opinmatkoja, musiikillisessa mielessä. Musiikkifilosofiset teokset eri kielillä kiinnostavat niin ikään Mårtensonia. (Huttunen 2007, haastattelu.)

Lasse Mårtensonilla on työn alla paljon mielenkiintoista materiaalia, mutta hän työstää sävellyksiään perusteellisesti ennen kuin päästää niitä julkisuuteen. Urkutaiteilija Kalevi Kiviniemi sanoin ”Mårtenson menee syvää virtaa pitkin ja pohtii

kaiken tarkkaan ennen kuin kirjoittaa ideansa lopullisiksi nuoteiksi” (Huttunen 2005, haastattelu).

4. TAITEILIJAN NÄKEMYKSIÄ TYÖSTÄÄN

4.1. Sävellystyö

Lasse Mårtenson on konkretisoinut näkemyksiään itsestään esiintyvänä taiteilijana ja toisaalta säveltäjänä vertaamalla niitä lääkärin työhön. Hän vertaa esiintyvää taiteilijaa pratikoivaan lääkäriin. Säveltäjän työtä Mårtenson taas vertaa tutkimustyötä tekevään lääkäriin. Niin tutkijan kuin säveltäjän työ on yksinäistä ja usein pitkäaikaista kehitysprosessia vaativaa. (Mårtenson, sähköpostiviesti 3.1.2005.) Esiintyjänä taiteilija on läheisessä kontaktissa ja vuorovaikutussuhteessa yleisönsä kanssa ja esiintymisellään viihdyttää sekä luo iloa ja hyvinvointia kuulijoilleen. Esiintyjä on eräänlainen tulkki, joka kääntää nuotteja säveliksi. Muusikko, joka säveltää, sovittaa, sanoittaa tai toimii solistina, tekee luovaa työtä. Ammatillainen Mårtensonin mukaan tekee sen, mitä osaa. Kun taas taiteilijalla on vapaus tehdä sitä, mitä haluaa, kunhan ottaa selvää, miten. (Emt.)

Lasse Mårtenson on sanonut Miska Rantasen haastattelussa *Helsingin Sanomissa* (18.5.2003), että ”kun biisi syntyy, sen hiffaa vasta, kun se on jo olemassa. Jos lähtee [sävellystyössään] tietystä pisteestä soveltaen tuttuja musiikkivaikutteita uusiin raameihin tiettyä käyttötarkoitusta varten, tarkoituksena esimerkiksi saada siitä palkkio, silloin on kyse soveltamisesta eikä säveltämisestä. Mutta jos lähtee taas nollasta, tietämättä, mihin luomisprosessi päättyy, niin silloin se on luovuutta” (Rantanen 2003, HS).

Lasse Mårtenson on kriittinen ja perusteellinen omien sävellystensä suhteen ennen kuin julkistaa niitä. Sävellysten syntymistä hän kuvaa itsekeskeiseksi prosessiksi. Mårtenson ei mielellään puhu keskeneräisistä töistään; ”syntymättömistä lapsistaan” (Holmroos-Koivikko 1999: 71). Lasse Mårtensonille säveltäjä on ominaista pyrkimys ennakkomallien rikkomiseen ja uusiin ulottuvuuksiin (Jalkanen 1992, haastattelu).

Lasse Mårtensonin mielestä musiikkia on karkeasti ottaen vain kahta lajia: joko hyvää tai huonoa, oli sitten musiikin laji mikä hyvänsä. Musiikki on ihmiseltä ihmiselle luotu kommunikaatiomuoto, joka toimii parhaimmillaan elämän metaforana. (Mårtenson, Sähköpostiviesti, 3.1.2005.)

Mårtenson mielestä sattumat ovat ohjanneet hänen elämäänsä. Ajatuksesta saattaa saada vaikutelman, että taiteilija olisi helposti eteen tulevien ärsykkeiden johdateltavissa. Mutta vakavasti elämäänsä ja työhönsä suhtautuvana perusteellisena säveltäjänä, joka vasta harkinnan jälkeen päästää julkisuuteen töitensä, näin ei voi olla. ”Olen rajuin tuomari-ni”, hän on sanonut (Jalkanen 1992, haastattelu). Tästä päätellen Lasse Mårtensonin uran käännekohdat ovat kuitenkin hänen tarkkaan harkitsemiansa ja tietoisesti valitsemiaan. Ratkaisut ovat edellyttäneet häneltä tiettyä sisäistä kypsymistä valmiuteen valita eteen tulevista mahdollisuuksista uransa uuden suunnan.

Lasse Mårtensonin mielestä lahjakkuus musiikin alalla edellyttää neljää perusasiaa: 1) poikkeuksellista lahjakkuutta, 2) poikkeuksellista energiaa, 3) kiitollista maaperää, missä nämä edellä mainitut ominaisuudet saavat kehittyä rauhassa oikeaan suuntaan ja 4) intohimoa. Näiden ohella taiteilijan pitää kyetä vielä myös ihmisenä kehittymään (Jalkanen, 1992).

Merkittäväkään teokset eivät, lahjakkuudesta huolimatta, synny ilman valtavaa ahkeruutta ja paneutumista työn alla olevaan sävellykseen. Se on itsekeskeistä ja yksinäistä työtä, jossa taiteilijan oman uskon teoksen syntymiseen on kannettava loppuun saakka (Huttunen 2007, haastattelu).

Uransa huippuhetkiä ovat Mårtensonin mielestä olleet hetket, jolloin ”intohimo on iskenyt”. Yleisön reaktioilla on myös merkityksensä tällaisten elämysten syntymiseen. Viime vuosien esiintymiset, joissa hän on esittänyt vanhoja kappaleitaan, eivät ole enää saaneet tällaista tunnetta aikaan. (Huttunen 2007, haastattelu.)

4.2. Kielen ja sanoituksen merkitys sävellystyölle

Sävellettävän teoksen kieli ja sanat ovat Lasse Mårtensonille hyvin tärkeitä ja lähtökoh-
ta sävellysprosessille. Useimmiten sävellysprosessi taas motivoituu ulkopuolisen tilauk-
sen pohjalta. Suomi ja ruotsi olivat tasavertaisia kotikieliä Lassen kotona jo lapsuudessa.
Hän kävi suomenkielisen kansakoulun ja varusmieskoulutuksen. Myös Ateneumissa
suoritettu mainosgraafikon tutkinto oli suomenkielinen. Lasse Mårtensonin äidin suku
on peräisin Laatokan Karjalasta (Huttunen 2004, haastattelu.) Mårtenson kertoo - soitta-
en teoksen samalla flyygelillä – että hänen sävellyksessään *Pogostan balladi* (1982) hän
on tuonut esille omaa karjalaisuuttaan (Huttunen 2007, haastattelu).

Mårtensonin suonissa virtaa siis sekä suomenruotsalaista että karjalaista verta, mutta
hän tuntee itsensä ennen kaikkea suomenruotsalaiseksi ja saaristolaiseksi. Mårtenson
säveltää useimmiten äidinkieltä, ruotsinkielen, pohjalta ja tämä johtaa usein siihen,
että suora käänös suomenkielille ei onnistuisi niin, että teksti istuisi sävellykseen il-
man, että alkuperäinen pulssi kärsisi. Lasse Mårtenson sanookin joutuvansa jatkuviin
kieli- ja kulttuurieroista johtuviin kahnauksiin myytyään oman sävellyskataloginsa
vuonna 2004 F-kustannukselle. Hänen ruotsinkielen pohjalta säveltämiään kappaleita
pyritään puristamaan Suomi-popin kaavaan. Ruotsinkielisiksi sävelletyt kappaleet eivät
suomenkielisinä hengitä oikeatempoisesti, ellei tätä seikkaa huomioda. (Bonsdorff, von
2006: 18, Hbl.) Juuri tähän ongelmaan kilpistyivät mielestäni kesän 2006 Helsingin Juh-
laviikkojen *Mårtenson Remix*-konsertin ja *Kaikki paitsi Mårtenson on turhaa* CD-levyn
yhteydessä sattuneet väärinkäsitykset ja tulkintavaikkeudet.

Mårtensonin näkökantaa tekstin rytmittämisen tärkeydestä melodiaan sopivaksi valaisee
esimerkiksi *Kampela-valssin* (*Flundervalsen*) kuunteleminen Lasse Mårtensonin suo-
meksi laulamana. Esityksen sanojen ja melodian rytmitys tekee laulusta hyvin visuaali-
sen; voi nähdä mielessään veden alla uivan kampelan. ”Jag målar landskap med musik”,
on Mårtenson osuvasti sävellystekniikastaan todennut.

1960-luvun alussa, Suomi-rockin alkuvaiheissa, suuri osa rockmuusikoista oli ruotsinkielisiä, varsinkin Etelä-Suomessa. Mutta myöhemmin kuuluisimmat suomenruotsalaiset muusikkomme, kuten Dave Lindholm, Nasty Suicide (Hanoi Rocks), ”Cisse” Häkkinen (Hurriganes) ja Riki Sorsa, eivät löytäneet suomenkielistä yleisöä ruotsinkielellä. Usein nämä artistit valitsivatkin esiintymiskielekseen englanninkielen. Suomenruotsalainen ruotsinkielinen rock-musiikki on esiintynyt lähinnä artistien maalaismurteilla esittämänä parodiaa, mikä puhuu puolestaan. Riikinruotsalainen yleispop-musiikki on taas meillä hyväksyttyä; muun muassa Abban, Eva Dahlgrenin ja Thomas Ledinin musiikki. Suomenruotsalaiset muusikot Pohjanmaalla ovat tehneet paljon lauluja ruotsalaisille artisteille. Ja esimerkiksi vuoden 2004 Euroviisukarsintojen lauluista lähes puolet finalisteista esitti suomeksi kappaleita, jotka olivat suomenruotsalaisten käsialaa. Suomenruotsalaiseen kevyeen musiikkiin ovat gospel ja angloamerikkalainen uskonnollinen musiikkiperinne jättäneet jälkensä (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomenruotsalaisuus>. 2.11.2004)

4.4. Esikuvia ja yhteistyökumppaneita uran varrella

Lasse Mårtensonin rippikouluaikeihin Hufvudstadsbladet kirjoitti Suomessa silloin vierailleesta Louis Armstrongin orkesterista tuohon aikaan tavanomaiseen rotuasenteelliseen tyyliin. Armstrongin musiikki oli tehnyt vaikutuksen Mårtensoniin jo aiemmin, mutta Louis Armstrongin konsertin kokeminen Messuhallissa vuonna 1949 oli Mårtensonille mullistava elämys. Pianististina Nat King Colea oli Mårtensonin esikuva, laulutyylillä myöten, mitä hän imitoi laulaessaan Trionsa solistina. Myös Count Baisey ja Duke Ellington tekivät vaikutuksen Mårtensoniin (Jalkanen 1992, haastattelu).

Mårtensonin pitkäaikaisena tuottajana ja hyvä ystävä oli Mosse Vikstedt (Discophon).

Myös Jaakko Borg (Musiikki Fazer), Esko Linnavalli (Scandia) sekä Jaakko Salo, Tapio Salo ja Roope Koistinen toimivat Mårtensonin tuottajina.

Sanoittajista Mårtensonille tärkeimpiä ovat olleet Sauvo Puhtila, Kari Tuomisaari, Junnu Vainio, Lars Huldén, Benedict Zilliacus, Jukka Virtanen ja Alvi Vuorinen. Heistä erityisesti Sauvo Puhtila oli mieluisa yhteistyökumppani. Mårtensonin mukaan Puhtila osasi sovittaa rytmityksen ja tavutuksen melodian pulssiin, joka sopi Mårtensonin jazzidiomiin pohjautuvaan laulutapaan (Selvis 2001.

<http://www.elvisry.fi/032001/martenson.html>). Sauvo Puhtila teki myös sanoituksen gospelmessuun *Voiko sen sanoa toisinkin*. Tyydyttävän elämys sanoitus- ja sävellysyhteistyöstä lienee ollut yhden yön aikana syntynyt Lasse Mårtensonin säveltämä ja Junnu Vainion suomeksi sanoittama *Kaikki paitsi purjehdus on turhaa* -kappale. Pettymys oli Jukka Virtasen suomennus *Myrskyluodon Maijan* suomenkielisistä sanoista. Muuten monivuotisen ystävän ja yhteistyökumppanin käännoistä Lasse Mårtenson ei pidä onnistuneena, eikä käännois tavoita Anni Blomqvistin kirjojen ajatusmaailmaa. Vaikka Mårtenson pitääkin *Myrskyluodon Maijaa* ennen kaikkea instrumentaaliteoksena, hän toivoisi siitä vielä tehtävän alkuperäissanoitusta paremmin tavoittavan käännoksen. (Huttunen 2004, haastattelu.) Muuten yhteistyö Virtasen kanssa on ollut pitkäkestoisia ja antoisaa. Ja Jukka Virtanen on ollut ahkera sanoittaja Mårtensonin sävellyksille. Muun muassa *Jurmo* on Virtasen suomeksi sanoittama.

Sanoittajana Mårtenson sanoo usein päätyneensä kääntämään kappaleen sanoituksen itse sen vuoksi, että niin hän saa laulun sanoihin selkeämmin oman näkemyksenä kuin kääntäjä olisi todennäköisesti onnistunut saamaan (Törnroos, haastattelu, YLEn arkisto). Lasse Mårtenson on sanoittanut suomeksi noin kahdeksankymmentä prosenttia omista sävellyksistään. Hän käytti usein salanimeä Leonidas Vaajakorpi¹ perustellen nimen valintaa sillä, että suomalaispiireissä se koettiin tutummaksi kuin Mårtenson (Huttunen 2004, haastattelu).

¹ Yleensä käytetty: L. Vaajakorpi (Salanimirekisteri)

5. LASSE MÅRTENSON ELOKUVAMUSIIKIN SÄVELTÄJÄNÄ

Perehdyn tässä kappaleessa Lasse Mårtensonin säveltämään elokuvamusiikkiin ja sen käyttöön esimerkkielokuvina *Myrskyluodon Maija* ja *Etulinjan edessä*. Ohjaaja Åke Lindmanin ja säveltäjä Lasse Mårtensonin yhteistyössä tekemistä elokuvista ensimmäiseen ja toistaiseksi viimeiseen. Heidän yhteistyölleen on ominaista, että Lasse Mårtenson säveltää elokuvaa varten varta vasten uuden, elokuvan tarinaa kunnioittavan musiikin. Tyypillistä Lindmanin ja Mårtensonin yhteistyölle on myös, että säveltäjä saa hyvin pitkälle ratkaista itse musiikin esiintymisestä elokuvassa, sen toteutusvaiheessa.

Seuraavassa kappaleessa analysoin musiikin käyttöä *Myrskyluodon Maija*- ja *Etulinjan edessä* -elokuvissa Ahahid Kassabianin ja Glaudia Gorbmanin elokuvamusiikin tutkimusmetodien pohjalta. Partituurin merkitys näissä tutkimuksissa ei ole keskeistä vaan tutkimuksen primäärilähde on elokuva ja sen musiikki.

5.1. Anahid Kassabianin ja Claudia Gorbmanin elokuvamusiikin analyysimetodit

Anahid Kassabianin (2001) elokuvamusiikin analyysimalli perustuu elokuvan systemaattiseen läpikäyntiin ja toistuvien sekä yhtenäisten piirteiden etsimiseen musiikin esiintymisestä elokuvassa. Tarkemmat tulokset esitetään taulukon muodossa. Olen käynyt elokuvien *Myrskyluodon Maija* ja *Etulinjan edessä* musiikin läpi Kassabianin teorian pohjalta ja esitän tekstissäni ne säännönmukaisuudet,

jotka toteutuvat Mårtensonin säveltämän musiikin käytössä näissä kahdessa elokuvassa. Kassabianin tutkimusmetodissa elokuvan musiikki käydään läpi minuutti minuutilta seuraamalla musiikin esiintymistä elokuvassa. Musiikin esiintymiset kirjataan tarkkaan muistiin taulukkoon, mistä ilmenevät aika, jolloin musiikki esiintyy sekä musiikin esiintymisen kesto kullakin kerralla. Samalla kirjataan mikä sävellyksen osa kulloisessakin kohtauksessa esiintyy, millaisen sovituksena sekä millä soittimilla soitettuna. Näin muodostuvasta taulukosta käy selkeästi ilmi säveltäjän säveltämän musiikin säännönmukaisuudet ja tavat käyttää musiikkia elokuvassa. Taulukosta ilmenee selkeästi esimerkiksi tiettyä henkilöä tai tunnekuvaa kuvaavan teeman esiintymisen johdonmukaisuudet ja logiikka. (Kassabian 2001.) En katso aiheelliseksi liittää tutkielmaani yksityiskohtaista taulukkoa Kassabian teorian pohjata tekemääni analyysiin yksityiskohtaisesta musiikin esiintymisestä näissä kahdessa elokuvassa. Analyysin johtopäätökset Lasse Mårtensonin säveltämän musiikin käytöstä näissä elokuvissa käyvät ilmi tekstistä. ·

Claudia Gorbanin kirjoittama kirja *Unhear Melodies* (1987) tarkastelee kertovan, ei-diegeettisen, elokuvamusiikin eli ”klassisen elokuvamusiikin” säveltämiseen, miksausukseen ja leikkaukseen liittyviä periaatteita. Kirja on elokuvamusiikin tutkimuksen klassikkoteos. (Kärjä 2006.)

Gorbmanin elokuvamusiikin analyysimenetelmä sisältää seitsemän eri tekijää:

1. Näkymättömyys (*Invisibility*). Elokuvassa ei näy, mistä ei-diegeettinen musiikki teknisesti tulee. Musiikin tuottaminen on näkymätöntä.

2. Kuulumattomuus (*Inaudibility*). Musiikki on yksi elementti taustalla eikä sitä ole tarkoitettu tietoisesti kuunneltavaksi vaan musiikki vaikuttaa alitajuisesti katsojiaan.

3. Tunteet (*Signifier of emotion*). Musiikki on ennenkaikkea tunteiden merkki elokuvassa.

4. Narratiivinen (*Narrative cueing*). Musiikki toimii kerronnallisena merkinä tai vihjeenä kahdella tavalla:

a) Referentiaalis-narratiivisena (*Referential/narrative*) eli viittaa aina suoraan johonkin (näkökulmaan, toimintaympäristöihin, henkilöihin)

b) Konnotatiivinen (*Connotative*). Musiikki luo mielleyhtymiä, tulkien tai luonnehtien kerronnan tapahtumia..

5. Jatkuvuus (*Continuity*). Musiikki luo kohtauksiin muodollista ja rytmistä jatkuvuutta.

6. Yhtenäisyys (*Unity*). Vaikka elokuvan tapahtumat vaihtuvat, toiston ja variaation avulla musiikki luo muodollista ja kerronnallista yhtenäisyyttä.

7.7. (*Breaking the rules*). Kaikkia periaatteita voidaan rikkoa, mikäli se tapahtuu muiden periaatteiden ehdoilla. (Gorbman 1987: 73–91.)

Tyypillistä tutkimusmetodille on myös niin sanottu johtoaihetekniikka. Eli musiikkia voidaan käyttää tiettyjen henkilöiden luonnehdintaan tai heidän läsnäolonsa ilmaisemiseen tai ennakoimiseen. Claudia Gorbman (1987: 26) erottaa toisistaan *teeman* ja *aiheen* siten, että jälkimmäinen on edellisen alalaji. Teema on mikä tahansa elokuvassa useammin kuin kerran kuuluva musiikki. Aihe taas liittyy tiukemmin johonkin tiettyyn elokuvan tarinamaailman tapahtumaan tai ilmiöön ja pysyy toistumisistaan huolimatta muuttumattomana. (Kärjä 2006.)

Gorbmanin teoria on kohta kohdalta sovellettavissa Lasse Mårtensonin säveltämään musiikkiin molemmissa elokuvissa. Vain musiikki, johon Mårtenson ei ole koskenut elokuvassa on diegeettistä musiikkia eli *Myrskyluodon Maijassa* eri henkilöiden esittämiä virsiä tai kansanmelodioita, ja *Etulinjan edessä* -elokuvassa korsussa tai sotilaskodissa radiosta kuuluvia sota-ajan melodioita. Kaikki Mårtensonin säveltämä tai improvisoima musiikki on ei-diegeettistä.

Gorbmanin teoriaan soveltaen musiikki soi taustalla, eikä soittajia näytetä (1). Mårtensonin säveltämä musiikki soi elokuvissa poikkeuksetta aina taustalla, välillä tuskin kuultavasti tai lyhyinä esityksinä. Musiikin tarkoitus on nimenomaan vaikuttaa alitajuisesti katsojaan ja tukea siten elokuvan kerrontaa (2). Kuten aiemmin on jo käynyt ilmi, Mårtenson käyttää säveltämäänsä musiikkia elokuvassa hyvin säännönmukaisesti tiet-

tyjen tunteiden kuvaajana. (3). Sama pätee myös musiikin kerronnallisuuteen ja sen luomiin mielle yhtymiin (4). Mårtensonin säveltämä musiikki molempiin elokuvaan luomiin yhtenäisyyttä ja sillan tapahtumasta toiseen (5 - 6). Poikkeuksia näistä edellä esitetyistä säännönmukaisuuksista ovat *Myrskyluodon Maijassa* Lasse Mårtensonin Saksalaisen kirkon uruilla improvisoimansa tummat sävelet Mikaelin hukkuessa, kodin palaessa ja miesten lähtiessä hyiselle kalaretkelle. *Etulinjan edessä* -elokuvassa taas kohtaukset, joissa Järv joutuu haavoittuneena jättämään rintaman ja aseveljen hautajaiset (7).

Kassabianin ja Gorbmanin elokuvamusiikin tutkimusmenetelmät auttavat tutkijaa tarkastelemaan musiikin käyttöä elokuvassa ja siinä esiintyviä säännönmukaisuuksia, joita säveltäjä tai sovittaja itse ei välttämättä pane edes merkille.

5.2. Televisioelokuva *Myrskyluodon Maija*

5.2.1. Televisioelokuvan syntyhistoria ja tarina

Sarja pohjautuu kirjailija Anni Blomqvistin (1909-1990) 1970-luvun vaihteessa julkaistuun kirjasarjaan. Ohjaaja Åke Lindman innostui luettuaan kirjat ja rahoituksen varmistuttua aloitti hankkeen kuuden tunnin ja kolmen vartin mittaisen TV-sarjan tekemiseksi. Ennakkovalmisteluihin meni vuosi, kun sarjan seitsemäänkymmeneen rooliin valittiin paikallisia amatööri näyttelijöitä. Kuvauspaikaksi valittiin lopulta Anni Blomqvistin suvun kotisaari, Väderskär, eli kirjojen Myrskyluoto, joka sijaitsee Ahvenanmaan pohjoisella rannikolla, Vårdön kunnassa. Ahvenanmaan mantereelta sinne on puolentoista tunnin venematka, eivätkä yhteydet kuvauksia ajatellen olleet helpot. Väderskär rakennettiin asuttavaksi kuvauksia varten. Saaren länsirannalle piiloon pystytettiin kuvausryhmän ja näyttelijöiden asuttavaksi telttakylä neljästä armeijan jouk-

kueteltasta sekä kenttäsairaalan lääkäriteltasta ruokailu- ja sosiaalitila. Kuvauksia jatkettiin koko vuoden 1975 ajan. (Lindman 1992: 194–196.)

Pääosaa esittää Rosa-Marie Rosenback, jonka rooli Maijana on suurimpia, mitä naisella on maassamme koskaan ollut. Se kattaa inhimilliseltä kannalta laajan tunteiden skaalan sarjan kuvatessa Maijan elämää varhaisesta nuoruudesta aina vanhuuteen saakka. Jannea esittää Leif Sundberg. (Lindman 1992: 198.)

Kyseessä on Maijan ja Jannen inhimillinen rakkaustarina. Maija on kasvanut saaristolaiskodin turvallisessa ympäristössä ja tottunut jo pienestä pitäen kovaan työhön. Juhannusjuhliissa tapaamastaan Magnuksesta haaveileva Maija kihlataan 18-vuotiaana vanhempien päätöksestä Kala-erkkerin Janne-pojalle. Kihlauduttuaan Maija jää odottamaan vanhempiensa luo Jannea, joka menee yksin rakentamaan Myrskyluodolle tulevaan yhteistä kotia. Vuoden ajat sarjassa vaihtuvat Maijan ja Jannen muutettua saarelleen, perheen karttuessa ja lasten kasvaessa. Sarja on tarinan ohella erinomainen ja tarkkoihin faktoihin pohjautuva saaristolaisperinteen ja historian kuvaksessaan. Maijan ja Jannen 1800-luvun saaristolaiselämä meren armoilla, ankarissa olosuhteissa, ei ole aina yksinkertaista. Usein Maija jää yksin lasten kanssa pitkiksi ajoiksi Jannen kalastus retkien tai mantereella asiointien ajaksi. Yhdessä he joutuvat kokemaan pienen poikansa Mikaelin hukkumisen, kodin tuhoutumisen tulipalossa ja sitä seuraavan talven vieton navetassa yhdessä eläinten kanssa. Kaikki vastoinkäymiset tuntuvat olevan kuitenkin tarinan pariskunnalle haasteita ja vahvistavat vain heidän yhteistä päämääräänsä ja rakkauttaan. Lopulta traagisesti myös Janne hukkuu kiirehtiessään palaamaan Myrskyluodolle keväisiä jäitä pitkin, Maijan ollessa viimeisillään raskaana. Maija jatkaa sen jälkeen yksin lastensa kasvatusta ja koulutusta. Lasten aikuistuttua ja avioituttua Maija joutuu antamaan tilaa poikansa uudelle perheelle, luopumaan tutuista tavoista ja säännöistä ja lopulta jättämään myös Myrskyluodon ja siirtymään viettämään viimeisiä hetkiään manteele sukulaisten huostaan. Sarja on kuvaus vahvan, mutta rakastavan äidin ja naisen elämästä meren armoilla Ahvenanmaalaissaaristossa. Se on myös syvästi inhimillinen rakkauskertomus painottaessaan, kuinka lopulta elämän tärkein suhde on suhde elämäkumppaniin. Lapset ovat lainaa ja he kasvavat elämään omaa elämäänsä. Samalla elokuva on tarkka kulttuurihistoriallinen ajan kuvaus.

5.2.2. Säveltäjän omia näkemyksiä

Mårtensonin omien sanojen mukaan hän tekee ”käyttömusiikkia”, kuten mainosgraafikko tekee taidetta tai muotoilija käyttöesineitä, design’ia, jonkin toisen asian edistämiseksi. Oma subjektiivinen sävelkuva liitetään osaksi kokonaisuutta, rikastuttamaan sitä.

Säveltäjänä olen ikään kuin alihankkija sekä musiikin tekijä että mainosgraafikko, mikä on minulle tärkeää - - Ikään kuin rakennuksen pystyttämisen prosessissa olen se, joka tuo fasaditiilet paikalle. Olen siten osa kokonaisuutta ja se ajatus kiehtoo minua. (Jalkanen 1992.)

Mårtenson on aina sävellystyössään pyrkinyt vastustamaan laitostumista ja etsimään uusia ulottuvuuksia vaistomaisesti. Pyrkimys ennakolta odotettujen mallien rikkomiseen on Mårtensonille ominaista. Mårtensonin mukaan vastakohtaisuudet musiikissakin voivat olla tehokeinoja ja toimia paremmin kuin yksi yhteen sävelletty musiikki. Mårtenson kertoo sisäistävänsä ensin käsikirjoituksen sekä yksittäisiä piirteitä näyttelijöistä ja ohjaajasta – heidän yksittäisistä eleistään ja liikkeitään. Sävellystyö on siten hyvin subjektiivinen, tunnepitoinen ja eläytyvä prosessi. Säveltäjänä Mårtenson luo elokuvan yleiseen raamiin oman kuvansa ja tunteensa. Tällaisessa prosessissa syntyy helposti ristiriitoja tekijöiden välille, mutta yleensä ne ovat rakentavia ja usein lopputuloksen kannalta sen parhaaksi. (Jalkanen 1992.)

Lasse Mårtenson kieltää lähteneensä liikkeelle *Myrskyluodon Maijan* sävellyksessä kokonaisideasta, vaan sitä vastoin lähteneensä liikkeelle viidellä teemalla. Hänen mielestään liialliset teemat aiheuttavat vain kaaosta. Hän korostaa myös, että sävellystyön kannalta jännityssarjan musiikin säveltäminen on täysin poikkeavaa ulkosaaristoa kuvaavan musiikin säveltämisestä. "Joskus joku henkilöahmo siivittää musiikillisen ajatuksen tai melodia voi jäädä liittymään johonkin henkilöön, mutta aina on lähde sisäisesti nollasta". Tunnelma inspiroi vahvasti Lasse Mårtensonia elokuväsäveltäjänä. Sukulaisuus kuvattavaan aikaan täytyy kuulua musiikissa, mutta säveltäjän itsensä subjektiivisesti profiloimana. (Jalkanen 1992.)

Myrskyluodon Maijan säveltämisen ensi-impulssi oli Lasse Mårtensonin 1960-luvulla saama liikuttava rakkauskirje, minkä hänelle antoi ”musta pianistilaulajatar, kollega”. Kirjeen synnyttämä tunne purkautui sävellykseksi, mikä unohtui sitten pöytälaatikkoon kymmeneksi vuodeksi. Myöhemmin Mårtenson kehitti tämän sävellyksen pohjalle elokuvan johtoiheen, Maijan teeman, romanssinomaisen laulavan melodian. Kirjeen aiheuttaman tunnekuohun pohjalta syntyi sävellyksen idea ja motiivit, joita Mårtenson muokkasi 1970-luvulla johtoiheeksi elokuvan musiikkiin. (Jalkanen 1992, haastattelu.)

Lasse Mårtenson kertoo häneltä usein kysyttävän, mistä ja miten sävellykset syntyvät, mutta hänellä ei ole siihen vastausta. Prosessi ei ole järjellä analysoitavissa ja siinä hänen mukaansa kaiketi piilee luovan toiminnan lumo. Hän selvittää ajatustaan Deepak Chopranin käsitteellä *non local intelligence*. Chopran vertaa luovassa prosessissa syntyvää energiavirtausta tuhatpäiseen kalaparven samanlaisiin liikkeisiin ja äkkikäännöksiin tai varpusparvien vastaaviin lentonäytöksiin ennen niiden syysmuuttoa. (Sähköpostiviesti 21.4.2007).

5.2.3. Merellisyys Lasse Mårtensonin sävellystyössä

Meri on keskeinen ja tärkeä osa Lasse Mårtensonin elämää ja tuotantoa. Saaristo oli hänen salainen kirkkonsa aina *Myrskyluodon Maijan* säveltämiseen saakka. Tuo sävellys teki Mårtensonista merellisen musiikin säveltäjän ja sama suunta jatkui saaristolyyriikan sävellystyössä. Jukka Kajava kirjoitti arvostelussaan ”Lasse Mårtensonin luotoja hivelevästä musiikista kaikessa ikisuloisuudessaan” (*Helsingin Sanomat*, 19.10.1992). Kuinka sitten Mårtensonin musiikista voidaan sanoa, että se on merellistä musiikkia? Voivatko sävellysten nimet, kuten *Myrskyluodon Maija* ja *Kaikki paitsi purjehdus on turhaa* tai saaristolaismusiikin sävellykset olla vastaus tähän, tuskin.

Professori Eero Tarasti on perehtynyt kirjassaan *Musiikin todellisuudet; säveltaiteen ensyklopedia. Kirjoituksia vuosilta 1980–2003* kappaleessa *Meri. Meren metaforat musiikissa ja maalaustaiteessa* (2003: 155–169) kysymykseen siitä, voiko musiikki olla merellistä, ja voimmeko jostakin sävellyksestä kuulla meren. Kysymys siitä, kykeneekö musiikki ylipäättään ilmaisemaan mitään ulkoista todellisuutta, vie suoraan musiikin estetiikan keskeisimpään ongelmakenttään. Sävellykselle voidaan antaa merta kuvaava nimi, kuten Debussyn *La Mer*, mutta kokeeko otsaketta tuntematon kuulija teoksen meren kuvauksena. Kysymykseen ei ole musiikkitieteilijöiden ja filosofien keskuudessa löydetty yhteneväistä vastausta, vaan saman faktan pohjalta on päädytty erilaisiin päätelmiin. Tarasti käy artikkelissaan läpi esimerkein eri musiikkihistoriallisia tyylikausia ja ajattelijoita, jotka kiistävät musiikin esittävyuden sekä päinvastaista kantaa edustavien historioitsijoiden mielipiteitä. (Tarasti 2003.)

Tarasti toteaa *La Merin* osoittavan, että impressionistinen teos voi olla myös monumentaalinen, kuten vuonna 1914 ilmestynyt Jean Sibeliuksen sävellyks *Aallottaret*, joka on Sibeliuksen tuotannon impressionistisin teos. Niin *La Merin* kuin *Aallottarien* suurmuoto on Tarastin mukaan syntynyt luonnontapahtumien heijastuksena. Myös suomalaisen impressionistin, säveltäjä Selim Palmgrenin *Meri* kuvaa väkivaltaisesti kuohuvaa merta. Heino Kaski sävelsi pianokappaleen *Yö meren rannalla*, joka maalaa yöllisen tyynen meren kuutamoineen sävellykseksi. Suomalaista meritematiikkaa edustaa myös vahvasti Uuno Klami, jonka tuotannosta suurin osa on hyvin merellistä. (Tarasti 2003: 165.) ”Miten musiikki välittää visuaalisia vaikutelmia ja miten maalaus voi olla kuin sävellys”. ”Kuinka pitkälle musiikillinen analogia tässä suhteessa voidaan viedä?”. Tarasti päätyy lukuisten päätelmään johtavien esimerkkien kautta toteamukseen: ”On ilmeistä, että kaikki nämä mainitut teokset ovat pohjimmiltaan mielekkäitä vain meren musiikillisina representaatioina. Emme voisi muuttaa yhdenkään otsaketta ja kuvitella, että emme tietäisi, mistä on kysymys. Näin ollen teesi musiikin esittävästä voimasta on tullut jossain määrin todistetuksi”. (Emt.: 169.)

Lasse Mårtensonin saaristolaislyriikan sävellysten ja hänen muiden merellisten laulujensa sanoitusten pohjalta merellisyys on helposti tunnistettavissa. Nämä laulut ovat

niin assimiloituneet mereen ja kesäiseen saaristoon, että monille Mårtensonin merellisten laulujen kuuleminen tuo kesän talvenkin keskelle.

Lasse Mårtensonin säveltämä musiikki *Myrskyluodon Maijaan* on visuaalista ja merellistä. Tietämättä tarinan juonta tai teoksen nimeä, musiikki loihitti laajoilla kaarillaan aavan meren ulapan mielikuviin. Niin kuin se avautui *Myrskyluodon Maijan* tarinan nuorenparin kotisaaren ympärillä suurimman onnen hetkinä, yhteisen elämän ollessa vielä edessä. Meri kuitenkin näyttää myös voimansa, myrskyt ja talven jäätyneen elottomuuden. Meri pettää, vie hengen läheisiltä, eristää ja luo pelkoa. Mutta se antaa myös elannon, esteettisiä elämyksiä, iloa ja mielenrauhaa. Meri on arvaamaton, mutta aina läsnä oleva – *Myrskyluodon Maijassakin*. Meri toimii elämän metaforana.

Niin oletettavasti säveltäjä Lasse Mårtensonillekin tässä hänen sävellystyönsä keskeisessä teoksessa. Mårtenson on onnistunut sävellyksellään ja sovituksillaan *Myrskyluodon Maijassa* kuvaamaan meren Maijan elämänkaaren ja kohtalon metaforana. Metaforana, joka koskettaa meistä jokaista. Tähäkö perustunee suosionsa kulumattomina säilyttävät, kuolemattomat sävellykset ja taiteen suurteokset.

5.2.3. Analyysi

Myrskyluodon Maija -elokuvan sävellyksessä on hallitsevana romanssin omainen laulava melodia. Mårtensonin mukaan teos koostuu kahdesta osasta, joista ensimmäisessä osassa on romanttinen teema ja toisessa osassa on folkloristinen poljento. Molemmat osat rakentuvat duuri-mollisointupohjalle. (Jalkanen 1992.)

Teoksessa on ABA-muotorakenne (ks. Liite) tai kertaukset huomioiden AABBA-suurmuoto. Käytän tässä ABA-muotoa. Ennen B-osaa sävellyksessä on neljän tahdin välike. B-osa alkaa $\frac{3}{4}$ -tahtilajissa kakkosmaalin jälkeen neljännessä tahdissa. B-osassa vuorottelevat $\frac{3}{4}$ -osa ja $\frac{5}{4}$ -osa tahtilajit. B-osa alkaa myös a-

mollissa. A-osaan palataan 4/4-tahtilajissa teoksen lopussa, toisen kakkosmaalin jälkeen. A-osa alkaa jälleen a-mollissa.

Teos pohjautuu selkeästi ruotsalaiseen kansamusiikkiin, jolle on tyypillistä duurin ja mollin vaihtelu. *Myrskyluodon Maija* -sävellyksessä on käytössä doorinen asteikko, joka on tyypillistä skandinaaviselle musiikille. B-osassa on epätavallinen viisijakoinen tahtilaji, mutta sitä edeltää välike $\frac{3}{4}$ tahtilajissa. Mårtensonin mukaan nämä vaihtelevat tahtilajit luovat sävellykseen tietyn jännitteen ja karaktäärin. (Jalkanen 1992.) Mårtenson itse kieltää, että vaikutteita olisi tullut suomalaisen runonlaulannan rytmikasta, kuten joskus on esitetty. Hänen mukaansa 5/4 tahtilaji on hänelle tuttua, vaikka tahtilaji tässä hänen mukaansa voisi olla myös $\frac{2}{4}+\frac{3}{4}$ eli 5-jakoinen. Duurin ja mollin vaihtelu väliosainsoinnuksessa tekevät siitä myös hyvin raikkaan olaisen

Avausteema lähtee hyvin poikkeuksellisesti skaalaa alaspäin, pudotus lähtee kahdella kahdeksasosa nuotilla, jota seuraa neljäsosatrioli. Mårtensonin mukaan tämä on nimenomaan mainitun rakkauskirjeen sanojen pohjalta syntynyt jako. Eli romanssin kahdeksan ensimmäistä tahtia on kirjoitettu kirjeen viestin pohjalta. Tuon kirjeen aiheuttama tunne sai tekemään melodian ja motiivit. Kohotahtinen alku ja triolin aiheuttama hidastusilmiö, joita seuraa jännite, jonka on pakko räjähtää eteenpäin (Jalkanen 1991.) Mårtensonin sävellystyön pohjana on milloin melodia, milloin rytmi tai sointu. *Myrskyluodon Maijassa* on lähdetty melodiasta ja se on hyvin melodinen teos. Alussa ei käytetä sekvenssejä tai iskelmälle tyypillisiä kaavoja. Tulos on luonnollisen oloinen, raikas melodia, jonka tarkoituskin oli olla helposti tajuttavaa.

Mårtensonin mukaan TV:n sarjan pääteeman – ”tunnarin” – on oltavakin spesifioitu ja selvä: vaikka olisit eri huoneessa ja kuulet melodian, tiedät, mitä TV:ssä on menossa (Huttunen 2005, haastattelu).

Lasse Mårtensonista musiikin tehtävä Åke Lindmanin ohjaaman *Myrskyluodon Maija* -sarjan musiikissa on luoda ja vahvistaa kuvan antamaa kerrontaa, miljöötä, elämäntapoja ja arvoja. Sen tarkoitus on vahvistaa kuvallista kerrontaa ja korostaa verbaalista ilmaisu- ja tunteisiin. Sekä elokuvamusiikin että näyttämö-

musiikin tarkoitus on vahvistaa kerrontaa, mutta elokuvamusiikki on täydentävää, eikä se ole sanojen kanssa tekemisissä; kun taas näyttämölle laulettavaksi tarkoitettu musiikki kulkee käsi kädessä dialogin kanssa (Jalkanen 1992).

Sävellyksen A-osa on selkeästi Maijan teema, joka esiintyy loogisesti läpi sarjan liittyen poikkeuksetta Maijan onnen ja ilon tunteisiin. Yhtä loogisesti B-osa liittyy läpi sarjan vuodenaikojen vaihteluun ja erilaiseen positiiviseen puuhasteluun. Jokaisen osan alussa ja lopussa soi orkesterisovitukseksi koko teos, ainakin suurimmaksi osaksi. Sarjojen sisällä teemoista esiintyy erilaisia sovituksia muun muassa kitaralla, bassolla ja rummuilla, hanurilla ja cembalolla esitettyinä. Mårtenson toimi elokuvamusiikin kapellimestarina, sovittajana ja kosketinsolistina.

Pääteeman esiintymiseen sarjassa on muutamia poikkeuksia. Merkittävämpi niistä on täysin irrallinen *Päivänkakkara (Prästkragen)*. Se esiintyy myös kattavasti läpi koko TV-elokuvan Maijan ollessa yksin ja huolestunut, Maijan kaivatessa ja odottaessa Jannea. Se ikään kuin kattaa Maijan Jannea kohtaan tuntemat tunteet. Toinen poikkeus on *Mikael hukkuu (Mikaels drunkning)*, jossa säveltäjä itse improvisoi Helsingin Saksalaisen kirkon uruilla tummia säveliä. Samantyyppinen urkuimprovisointi esiintyy kohtauksessa, jossa miehet lähtevät myöhäissyksyn merelle kokeilemaan uutta kalastusmenetelmää. Musiikki-improvisaatiosta sekä kalliolle jäävistä huolestuneista vaimoista voi jo päätellä, että retki päättyy surullisesti, ja yksi miehistä hukkuu. Mårtenson itse kutsuu näitä niin sanottua täytemusiikkipätkiä nimillä 'fill in' tai 'additional music' (Mårtenson, sähköposti 19.4.2005).

Hiljaisuus on tärkeää Mårtensonille elokuvamusiikin säveltäjänä (Jalkanen 1992). Hänelle tyylillistä on uskallus antaa hiljaisuuden puhua. Niin tässä sarjassa kuin myöhemmissä Lasse Mårtensonin elokuvasävellyksissä jätetään paljon tilaa luonnolliselle äänimaailmalle sekä hiljaisuudelle. Tapahtumat etenevät elokuvassa pääosin ilman musiikkia. Elokuvan teemat esiintyvät vain liittyen positiivisiin tunteisiin ja tapahtumiin, lukuun ottamatta mainittuja urkuimprovisaatiota. Poikkeavasti yleensä musiikin käytöstä sotaelokuvissa Mårtenson ei käytä lainkaan musiikkia esimerkiksi Åke Lindmanin ohjaaman viimeisimmän elokuvan *Etulinjan edessä* (v. 2004) taistelukohtauksissa. Mu-

siikkia käytetään siinä aina vasta tiukan taistelun laannuttua. Hiljaisuus on Mårtensonin mukaan yksi tärkeimpiä musiikin elementtejä. Hänen mukaansa on syytä olla huolissaan siitä, että joka puolella hallitseva hälymatto saa ihmiset vähitellen pelkäämään hiljaisuutta. (Jalkanen 1992.)

Tutkimukseni Lasse Mårtensonin säveltämästä elokuvamusiikin käytöstä Åke Lindmanin ohjaaman TV-sarjaan *Myrskyluodon Maija* on ensimmäinen kartoitus Lasse Mårtensonin säveltämästä elokuvamusiikista ja sen käytöstä. Aihetta laajempaan ja syvällisempään analysoivaan tutkimukseen antaa muun muassa se, että Lindman ja Mårtenson ovat tehneet yhdessä viisi elokuvaa. Siksi niiden tarkempi vertailu ja analysointi olisivat erityisen antoisaa. Erityisesti sen vuoksi, että Åke Lindmanin ja Lasse Mårtensonin yhteistyössä tekemiin elokuviin Mårtenson on aina säveltänyt kokonaan sävelletyn musiikin kutakin tekeillä olevaa elokuvaa varten. Tämä on harvinaista, ellei poikkeuksellista. Yleisesti suomalaisissa elokuvissa käytetään diegeettistä musiikkia, eli jo aiemmin muihin tarkoituksiin sävellettyä musiikkia.

Analyysi osoitti selkeitä lainalaisuuksia ja loogisia tapoja Mårtensonin säveltämän ja sovittaman musiikin käytössä tässä lähes seitsemän tuntia kestävässä TV-sarjassa. Vaikka analyysissä ovat selkeät säännönmukaisuudet tunnistettavissa, ei sarjan musiikki missään vaiheessa kuulosta tai tunnu yksitoikkoiselta tai itseään toistavalta, vaan elää elokuvan kerronnan kanssa sovussa tukien lähes huomaamattomasti elokuvan kerrontaa, sen henkilöitä ja heidän tunteitaan. Elokuvaa voitaisiin analysoida myös monien muiden tieteiden näkökulmista, muun muassa kansanperinteen, psykologian tai naistutkimuksen kannalta.

Pekka Jalkasen (1992) mukaan Mårtenson on onnistunut ilmentämään sarjan musiikissa myös joitakin syviä ihmismielen liikkeitä ja metafysisiä ulottuvuuksia. Säveltäjän itsensä mielestä sävellykseen on vaikuttanut jonkinlainen transsendentaalinen ajattelu, ja siksi hänen mielestään teosta on mahdotonta analysoida. Musiikkitieteilijänä kuitenkin rohkaistuin tähän pinnalliseen analyysiin sävellyksen käytöstä TV-sarjassa. Tutkimus oli aiheellinen, koska se osoitti TV-sarjan *Myrskyluodon Maija* musiikin käytön tavat ja lisäksi sen tosiasian, että Mårtenson käyttää musiikkia täysin rinnastettavalla tavalla

myös muissa ohjaaja Åke Lindmanin kanssa tekemissään elokuvissa. Tutkimus osoitti myös hiljaisuuden tärkeän merkityksen Mårtenssonille elokuvamusiikin säveltäjänä, ja sen, kuinka hän antaa kurinalaisella musiikin käytöllä elokuvissaan tilaa luonnollisille äänille ja hiljaisuudelle pelkäämättä sitä. Hiljaisuus on Mårtenssonin elokuvamusiikin sävellystyössä osoittautunut tämänkin tutkimuksen valossa tehokeinoksi.

5.3. *Etulinjan edessä* -elokuvan musiikki

5.3.1. Elokuvan tausta ja tarina

Etulinjan edessä -elokuva on professori, ohjaaja Åke Lindmanin (S. 1928) ensimmäinen sotaelokuva. Tämä vuonna 2004 valmistunut elokuva on viides Lindmanin ja Mårtenssonin yhteistyössä tekemä elokuva. Se perustuu tositapahtumiin rintamalla sekä elossa oleviin ja eläneisiin henkilöihin. Maanpuolustuskorkeakoulun dosentti Stefan Forss, jonka isä oli rintamalla päähenkilön, luutnantti Harry Järvin lähin alainen, on käsikirjoittanut elokuvan kapteeni Benedict Zilliacuksen kanssa, joka johti upseerina tulta muun muassa Ihantalassa. Elokuva seuraa tarkkaan todellisia tapahtumia. Elokuvan päähenkilö on luutnantti Harry Järv, joka johti yli kahta sataa tiedustelu- ja taistelupartiota, menettäen yhden ainoan miehen kaatuneena. Elokuvan toisena päähenkilönä on everstiluutnantti Alpo Kullervo Marttinen, komentaja, joka loi rykmentistään (JR61) valiojoukon. Tämä saavutus teki hänestä Suomen nuorimman everstin sekä Mannerheim-ristin ritarin. (www.etulinjanedessa.fi .)

Elokuva kertoo tämän suomenruotsalaisen jalkaväkirykmentti JR61:n vaiheista Syvärillä ja Kannaksella jatkosodan vuosina 1942–1944. Keväällä 1942 Järv saa komentoonsa tukikohta Dammenin Syvärillä. Tuolloin eletään asemasota vaihetta ja rintamalla on rauhallista. Rakennetaan korsuja ja juoksuautoja ja harjoitetaan partiotoimintaa. Järv

osoittaa taitonsa etevänä partioiden suunnittelijana ja toteuttajana ja saa pian osakseen miestensä luottamuksen. Rykmentin uusi suomenkielinen komentaja everstiluutnantti Marttinen huomaa Järvin taidot ja antaa tämän vastuulle koko rykmentin partiotoiminnan järjestämisen. Järv miehineen suorittaa menestyksekkäitä iskuja vihollisen tukikohtiin. Heidän arkeaan korsussa ja juoksuhaudoissa vaikeuttavat kuitenkin venäläiset tarkka-ampujat. Mikkelin päämajassa tahollaan Mannerheim seuraa tapahtumien kulkua. Syksy 1943 vie Järvin miehineen jälleen suorittamaan tehtävää vihollislinjojen taakse. Miinakentällä Järv astuu miinaan ja haavoittuu. Miehet lähtevät raahaamaan Järviä takaisin vaarallista reittiä. Heistä monet haavoittuvat vielä matkan aikana. Järv menettää jalkansa ja hän joutuu lähtemään rintamalta sairaalahoitoon. Sinä aikana JR61:n miehet kuljetetaan Syväriltä Kannakselle, ja puna-armeijan suurhyökkäys alkaa. Joukot marssivat everstiluutnantti Marttisen komennossa Viipurin esikaupunkiin Tienhaaraan, jonne vihollinen valmistee rajua hyökkäystä. Suomalaisten tappiot ovat raskaat, mutta yhdessä tehokkaan tykistön ja JR61:n kanssa Suomi pitää asemansa. Venäläisten hyökkäys torjutaan. Tienhaara, 'Suomen lukko', pitää, ja tie Helsinkiin pysyy suljettuna (www.etulinjanedessa.fi). Tuo vuoden 1944 juhannusajan voitto Tienhaarassa mahdollisti myöhemmät torjunnat Ihantalassa, Vuosalmella, Viipurinlahdella ja Ilomantsissa. Sodan loppuratkaisut siirtyvät tuonneemmaksi. Ohjaaja Åke Lindman on aloittanut työstää parhaillaan filmattavaa jatko-osaa elokuvalle: *Tali-Ihantala 1944*, jonka tarkoitus on valmistua vuoden 2007 aikana.

Etulinjan edessä -elokuvan lajityyppi on uusi Suomessa siinä mielessä, että se seuraa niin tarkasti veteraanien kokemuksia ja on täten kunnianosoitus heitä kohtaan. Oman lisänsä elokuvan todellisuuspohjaan tuovat sekä kuvamateriaalina käytetyt Harry Järvin itsensä rintamalla ottamat valokuvat että filmimateriaali Suomen ja Pietarin Elokuvarkistoista. Elokuvan kokonaiskesto on 130 minuuttia, josta musiikkia on yhteensä vain noin 20 minuuttia. Tämä piirre on kuitenkin tyypillinen tarkasteltaessa Lasse Mårtensonia elokuvamusiikin säveltäjänä; tilan antaminen luonnolliselle äänimaailmalle ja hiljaisuudelle.

5.3.2. Elokuvan musiikista

Ohjaaja Åke Lindmanin ja säveltäjä Lasse Mårtensonin yhteistyölle on ominaista, että säveltäjällä on ollut vapaus määritellä musiikin esiintymisestä elokuvassa (Huttunen 2004, haastattelu). Kuten muissakin Mårtensonin elokuväsävellyksissä ja sovituksissa musiikkia käytetään elokuvassa säästeliäästi, ja se soi taustalla. Koko elokuvan teemasävellys esiintyy ensimmäisen kerran kokonaisuudessaan vasta elokuvan lopputekstien aikana. Muuten musiikki esiintyy noin minuutin tai kahden minuutin lyhyinä jaksoina. Poiketen muista sotaelokuvista Mårtenson ei käytä *Etulinjan edessä* -elokuvan taistelukohtauksissa lainkaan musiikkia. Musiikki alkaa elokuvassa vasta taistelukohtausten laannuttua. Ainoat poikkeavat kohtaukset ovat Järvin joutuminen lähtemään rintamalta ja hänet kannetaan haavoittuneena autoon paareilla sekä aseveljen hautajaiset Vaasassa.

Elokuvassa esiintyy sekä diegeettistä että ei-diegeettistä musiikkia. Säännönmukaisesti diegeettinen musiikki esiintyy korsussa radiosta soitettuina sen ajan tuttuina sävelinä (*Ääniset aallot* jne.). Sama toistuu sotilaskotikohtauksessa. Ensimmäistä kertaa elokuvassa soi musiikki vasta neljännen toista minuutin kohdalla, kun kova yhteenotto venäläisten joukkojen kanssa on ohi. Tässäkin kohdassa musiikki soi kahden minuutin ajan tapahtumien taustalla. Elokuvan musiikin soittaa Joensuun kaupunginorkesteri. Johtajanaan kapellimestari Riku Niemi (www.etulinjan.edessa.fi).

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Ajatus pro gradu -työn tekemisestä monografiatutkimuksena Lasse Mårtensonista syntyi sattumien ja muutamien keskustelujen jälkeen. Koska Lasse Mårtensonista ei ole tehty aiemmin yliopistollista tutkimusta eikä hänen elämästään ja urastaan ole kattavaa, kootua kartoitusta ja olemassa olevat perustiedot ovat hajanaisesti löydettävissä lukuisissa eri lähteissä, perehdyin tutkielmassani hänen henkilökuvaansa, uransa ja tuotantonsa keskeisiin teoksiin ja hänen omiin näkemyksiinsä mahdollisimman kattavasti. Pyrin työssäni myös löytämään yhtymäkohtia hänen näkemystensä ja tuotantonsa välillä. Koska Lasse Mårtensonin ura on kehittynyt harvinaisen selkeästi erilaisten käännekohtien kautta aina uudelle tasolle, olen kartoittanut myös nämä keskeiset Mårtensonin uraan vaikuttaneet tapahtumat. Tyypillistä näille Mårtensonin uran käännekohtille on se, että ne johtavat aina uudelle kehityksen ja tekemisen tasolle, rakentuen kuin rakennuksen fasadi. Näin hänestä on tullut hyvin monipuolinen eri taiteenalojen ammattilainen, unohtamatta kuitenkaan pohjalla olevaa synnynnäistä lahjakkuutta.

Pro gradu -työni on kvalitatiivista tutkimusta. Tutkimusaspekti soveltuu hyvin elämäntutkimukseen, koska sen tarkoituksena ei ole pakottaa tutkimusaineistoa tiettyyn menetelmään sopivaksi, vaan aineisto tavallaan luo tutkimusmenetelmän.

Keskeisimmin tutkielmani perustuu muistinvaraiseen tietoon eli tekemiini Lasse Mårtensonin haastatteluihin. Ulkopuolisista lähteistä keskeisin oli Pekka Jalkasen vuonna 1992 Suomalaisen Musiikin Tiedotuskeskukselle tekemä kuuden tunnin haastattelunauhoitus. Muut lähteet koostuvat erilaisista musiikin hakuteoksista, lehtiartikkeleista, levynteksteistä, nuoteista, televisio-ohjelmista sekä Yleisradion arkiston nauhoituksista. Olen myös käynyt Lasse Mårtensonin kanssa sähköpostikirjeenvaihtoa. Käytän niitä osittain lähteinäni tarkentamassa taiteilijan ajatuksia ja näkökantoja.

Punaisena lankana läpi Lasse Mårtensonin uran ja tuotannon kulkee suhde isään ja tuon suhteen vaikutukset Mårtensonin urakehitykselle. Isä, Elis Mårtenson, joka oli aikoinaan Sibelius-Akatemian urkujensoiton professori, oli suhteessaan musiikkiin ja omaan poikansa pianonsoiton opettajana ankara. Vasta viime vuosina Lasse Mårtenson on kokenut

ikään kuin langan päiden löytäneet toisensa, isäsuhteessaan. Kodin tiukka musiikkikasvatus saivat Lasse Mårtensonin aluksi hakeutumaan kuvaamataiteiden pariin. Hän valmistui mainosgraafikoksi Ateneumista vuonna 1958. Musiikin tekeminen ei kuitenkaan jäänyt, vaan hän löysi jazzmusiikista oman väylänsä musiikin tekemiseen. Vasta isän kuoltua Mårtenson antautui täysin musiikin pariin ja jätti mainosgraafikon työnsä Stockmannilla. Hakeutuminen teatteriuralle, vei hänen kehitystään suuntaan, missä musiikki ja visuaalisuus yhdistyvät. Myöhemmin hän keskittyi elokuvamusiikin säveltämiseen. Merkittäviä käännekohtia Lasse Mårtensonin uralla olivat vuoden 1964 Eurovision laulukilpailujen Suomen karsinnan voitto, mikä loi median ja yleisön kiinnostuksen myötä uusia mahdollisuuksia sekä vuonna 1974 saamansa Georg Malmstén säätiön apuraha saaristolaisrunouden säveltämiseen. Kuvataiteilijan ja graafikon töitä Mårtenson teki vielä pitkään säveltämisensä ohella. Hänellä on oma kustannus- ja levy-yhtiö Mårtensong Oy.

Myrskyluodon Maija -elokuvan sävellystyön myötä Lasse Mårtensonista kehittyi klassisen säveltäjä. Hän kokee traagisena uransa kannalta, että kehittyminen klassisen musiikin säveltäjäksi viivästyi isän opetusmetodeja ja musiikkinäkemyksiä uhmaten ja etsiytymisellä jazz- ja viihdemuusikoksi akateemisten musiikin opintojen sijaan. Valitettavaa on, että hän ei arvosta uraansa muusikkona ja show-taiteilijana, koska näillä aloilla hän itselleen luontaisesti vaati itseltään paljon ja oli huippuammattilainen. 2000-luvun nuoriso on löytänyt Mårtensonin 60-luvun jazziskelmät ja pitävät häntä yhtenä esikuvanaan. Mårtenson onkin sukupolvia yhdistävä ja kielimuureja ylittävä taiteilija.

Sattuman merkitys, myös tämän tutkielman valossa, on Mårtensonin sävellystyössä ja urakehityksessä ollut merkittävää. Jollakin tapaa hänen uransa ja tuotantoaan ovat ohjanneet eri esiintymispyynnöt, sävellystilaukset ja taiteilijakohtaamiset. Hänen luomisprosessilleen tällaiset ulkoapäin tulleet virikkeet ovat olleet keskeisiä.

Hänellä on ollut myös uskomaton kyky uusiutua uransa varrella ja luoda nahkansa aina uusiin tehtäviin musiikin alalla. Tällaisen muuntumisen ja kehittymisen täytyy pohjautua monilahjakkuuteen, musikaalisuuteen, ahkeruuteen sekä hyvään itsetuntoon. Lasse

Mårtenssonin monipuolisuus taiteilijana on harvinaista näinä aikoina, kun pyrkimyksenä on spesialisoitua kapeille erityisosaamisen alueille.

Tutkielma toi esille myös sanoituksen ja alkuperäiskielen merkityksen Lasse Mårtenssonin sävellystyölle. Vaikka Mårtenssonin koti oli kaksikielinen, hän kokee itsensä ennen kaikkea suomenruotsalaiseksi ja saaristolaiseksi.

-Tutkielman analyysiosuus toi esille Lasse Mårtenssonille elokuvamusiikin säveltäjänä tyypillisiä piirteitä. Hän säveltää alusta lähtien elokuvan musiikin perehtyen ja eläytyen tarkoin kyseisen elokuvan tarinaan. Hänen sävellystyylilleen on myös ominaista jättää tilaa hiljaisuudelle ja elokuvan normaalille äänimaailmalle.

Näin suppeassa tutkielmassa Lasse Mårtenssonin uran ja tuotannon kuvaus jää ohueksi, koska hänen uransa on ollut niin monipuolinen ja tuotantonsa huikean laaja. Laaja-alaisempi, syvempi ja musiikkianalyttinen tutkimus Mårtenssonin urasta olisi tarpeellinen täydentämään suomalaisen musiikin kentän tutkimusta. Myös hänen diskografiansa kokoaminen voisi olla tutkimuksen aihe. Lisäksi suomenruotsalaisuuden merkitys Lasse Mårtenssonin sävellystyölle olisi kiinnostava tutkimuksen kohde, kuten yleensäkin suomenruotsalaisen musiikin tutkimus ja kartoitus. Tässä pro gradu -työssä en voinut paneutua syvemmin Lasse Mårtenssonin rikkaan ja laajan uran ja tuotannon perusteellisempaan ja analyttisempään tutkimukseen.

Pro gradu - työni aiheen valinnalla olen osoittanut omaa kunnioitustani Lasse Mårtenssonin uraa, sävellystyötä ja persoonaa kohtaan. Työlläni olen tuonut uutta tietoa suomalaisen musiikin tutkimukselle yliopistollisen perustutkimuksen tasolla, josta toivon mahdollisimman monen hyötyvän. Ennen kaikkea toivon voivani työlläni antaa pohjaa aiheen jatkotutkimukselle.

LÄHTEET:

HAASTATTELUT:

Huttunen, Marja 2004. Lasse Mårtensonin haastattelu Jorvaksessa 1.12.2004.
(Nauha ja litterointi tekijän hallussa.)

Huttunen, Marja. Lasse Mårtenson haastattelu Jorvaksessa 31.1.2005.
(Nauha ja litterointi tekijän hallussa.)

Huttunen, Marja 2007. Lasse Mårtensonin haastattelu Jorvaksessa 13.4.2007.
(Muistiinpanot tekijän hallussa.)

Huttunen, Marja 2005. Benny Törnroosin haastattelu Helsingissä 2.2.2005.
(Muistiinpanot tekijän hallussa.)

Huttunen, Marja 2005. Kuluttajapalvelupäällikkö Sirkku Boströmin puhelinhaastattelu (Oy Gustav Paulig AB).(Muistiinpanot tekijän hallussa.)

Huttunen, Marja 2005. Urkutaiteilija Kalevi Kiviniemen puhelinhaastattelu 8.3.2005. (Muistiinpanot tekijän hallussa.)

Jalkanen, Pekka 1992. Videohaastattelu Lasse Mårtensonista vuodelta 1992.
Pekka Jalkanen, haastattelu. Eero Ahonala, kuvaus. Jorvas. (Video 1: 1-5, video 2: 6-11). Suomalaisen Musiikintiedotuskeskuksen arkisto.

VIDEOTALLENTEET:

Jatkoaika, osa 22. Esitetty 19.4.1969. TV-arkisto, Yleisradio TV1. (Hannu Taanila haastattelee LMa.).

Myrskyluodon Maija 1976. Ohjaus: Åke Lindman. Musiikki: Lasse Mårtenson.
Nauhat 1-2/6; 3-4/6; 5-6/6. TV-arkisto, Yleisradio.

Etulinjan edessä – Framom främsta linjen 2004. Ohjaus: Åke Lindman. Musiikki: Lasse Mårtenson. DVD.

NUOTIT:

Mårtenson, Lasse 1996. *Stormskär Maja. Myrskyluodon Maija. 50 sävelystä. 50 musikstycken av Lasse Mårtenson.* Mårtensong. Ss. 4-5.

TELEVISIO-OHJELMAT:

Lasse Mårtenson – sävelten luoja. Porträttet: Lasse Mårtenson - Tonskapare, 2005. [TV-dokumentti] Toimittaja Benny Törnroos.

Estradilla: Lasse Mårtenson. Tampere-talo.[Konsertti]. Esitetty 10.12.2005. Yleisradio TV2.

Eurovision 2006: Muistathan...1960-luku. Eurovision edustussävelmät alkuperäisesityksinä. Esitetty 25.3.2006. TV2.

SÄHKÖPOSTIVIESTIT TUTKIMUKSEN TEKIJÄLLE:

Sähköpostiviesti. Lasse Mårtenson: Mietteitä musiikista. 3.1.2005.

Sähköpostiviesti. Lasse Mårtenson. 19.4.2005.

Sähköpostiviesti. Sirkku Boström. Juhla Mokka-musiikki. 8.4.2005.

Sähköpostiviesti Lasse Mårtenson 21.4.2007

LEVYNKANSITEKSTIT:

Levykansiteksti 1. *Voiko sen sanoa toisinkin.* Mårtensong, [1967, 1977] 2002.

Levykansiteksti 2. *Kauneimmat sävelet – Elokvista ja TV-sarjoista.* Oy Fg-Naxos Ab. Lisenced from Mårtensong Oy Ab. 2005.

LEHTIARTIKKELIT JA INTERNETLÄHTEET:

Backström, Tom 2005: Kuvien kaiku. *Muoto*. 1 (helmikuu-maaliskuu) 2005. S. 21

Bonsdorff, von, Lena 2006: De målade in mig i ett hörn! *Huvudstadsbladet* 16 August 2006. S.18.

Istala, Päivi 1970: Operettiteatterin ”uusi” kompromissa. [Lähde ja päivämäärä tuntematon. Lehtiartikkeli Lasse Mårtensonin arkistossa].

Kajava, Jukka 1992: Onnen ja kärsimyksen aalto osuu myös katsojaan Myrskyluodon Maijan uusintana TV 2 klo 15.30. *Helsingin Sanomat* 25.10.1992. Saatavissa www-muodossa:
URL:<http://www.hs.fi/yriytyksest/arkisto/artikkeli.do?id=921025061>

[Konsertti-ilmoitus] 2006: Valo-oratorio; Maailman kantaesitys Johanneksen kirkossa 23.10.2006. *Kirkko&kaupunki*. N:o 39, 18.10.2006, s. 21.

Koppinen, Mari 2006: Lasse Mårtenson loukkaantui nimikkokonsertistaan. *Helsingin Sanomat* [Verkkoliite] 14.8.2006. Saatavilla www.muodossa:
URL:<https://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli.do?id=HS20060814>.

Kärjä, Antti-Ville 6.6.2006. Elokuvamusiikin tutkimus: tieteenala puun ja kuoren välissä. Saatavilla www-muodossa: <URL:
http://www.widerscreen.fi/2006/1_print/kärjä%20-%20Elokuvamusiikin%20tutkimus.htm> (Luettu 14.4.2007).

Laitinen, Jaana 2006: Ekku Peltomäki, 60. Valotaiteilija puurtaa kallion sisällä. *Helsingin Sanomat* [Verkkoliite] 13.4.2006. Saatavilla www.muodossa: <URL:
<https://www.hs.fi/yriytykset/arkisto/artikkeli.do?id=HS20060413SIIHUO1it6>>.

Malm, Lena 2006: ”Hyvä kun tuli ärjytyksi”. *Ilta-Sanomat*. 21.10.2006. S. 47.

Palm, Eeva 2006: Vaasan 400 vuotta juhlietaan sunnuntaina. *Helsingin Sanomat*. 25.9.2006, s. A 5.

Mårtenson, Lasse 1999: Minun veneeni. *Vene-lehti*. 10/1991. Ss. 135-136.

Summa, Markku 2005: Voiko sen sanoa toisinkin; Lasse Mårtensonin gospel-messu. *Askel*. Heinä-elokuu 2005 (Nro 7-8), ss. 32-36.

Vuorela, Matti 2005: Purjehditaan kohti marraskuuta. *Aamulehti*. [arvostelu] 29.9.2005.

Talvio, Otto 2004: Jazziskelmän mestarista tuli elokuvasäveltäjä. Lasse Mårtenson, 70. *Helsingin Sanomat* [Verkkoliite] 24.9.2004. Saatavilla www.muodossa:

<URL:

<https://www.hs.fi/yriytykset/arkisto/artikkeli.do?id=HS20040924SI1HUO1cz9>>.

Talvio, Otto 2001: Kunnianosoitus popveteraanille. Lasse Mårtensonin musiikki purjehtii 60-luvulle. *Helsingin Sanomat* [Verkkoliite] 10.9.2001. Saatavilla www-muodossa:

URL:<https://www.hs.fi/yriytykset/artikkeli.do?id=HS2001100910SI1KUO2z8g>.

Rantanen, Miska 2003: Charmööri ja laulun tekijä. *Helsingin Sanomat* [Verkkoliite] 18.5.2003. Saatavilla www-muodossa:

URL:<https://www.hs.fi/yriytykset/arkisto/artikkeli.do?id=HS20030518SI1VS06iuk>>. (??)

Rasilainen, Risto 2006: Mårtensonin kauneimmat sävelet levyille. *KD. Kristillisdemokraattinen viikkolehti*. 5.1.2006. Saatavilla www-muodossa:

<URL:<https://www.kristillisdemokraatit.fi/lehti/kd/artikkelit.php?id=1783>>

KIRJALLISUUS:

Bagh, Peter von & Hakasalo, Ilpo 1986. *Iskelmän kultainen kirja*. Helsinki: Ota va.

Gorbman, Claudia 1987. *Unheard Melodies: Narrative Film music*. London: British Film Institute.

Haapanen, Urpo 1990: *Suomalaisten äänilevyjen taiteilijahakemisto 1901-1982. Artisti index of Finnish records*. (Suomen äänitearkiston julkaisu n:o 23). Lahti: Esan Kirjapaino Oy.

Hakasalo, Ilpo 1989; Finnish Composers: Lasse Mårtenson. [Esite] Helsinki: Suomalaisen Musiikin tiedotuskeskus. Finnish Music Information Centre.

Holmroos, Antti – Koivikko, Pentti 1999: *Meren hiomat ja hyväksymät. (Tieni vastaan tulijoita I)*. Paino-Raisio Oy.

Jalkanen, Pekka 1992: *Pohjolan yössä. Suomalaisia kevyen musiikin säveltäjiä Georg Malmsténista Liisa Akimofiin*. Jyväskylä: Gummerrus Oy.

Jalkanen, Pekka – Kurkela, Vesa 2003. *Suomen musiikin historia, 6. Populaari musiikki* WSOY Oy: Helsinki.

Kassabian, Anahid 2001. *Hearing Music – Tracking identification in contemporary Hollywood film music*. New York (N.Y.) London: Routledge.

- Latva, Tony & Tuunainen, Petri 2004: *Iskelmän tahtitaivas – 500 suomalaista iskelmää*. Jyväskylä: WSOY.
- Lindfors, Jukka & Gronow, Pekka & Nyman, Jake 2004: *Suomi soi 1 – Tanssila voilta tangomarkkinoille*. Helsinki: Tammi.
- Lindman, Åke 1992. *Åke ja hänen maailmansa*. Toim. Heikki Eteläpää. Helsinki: Tammi.
- Musiikki. Suuri musiikkitietosanakirja 4 (Kuul – N)*. 1991. Toim. Ritva Asikainen et al. Keuruu: Otava.
- Nyman, Jake 1995. *Onnenpäivät 2. Suomen, Englannin ja USA:n suosituimmat singlet ja albumit vuosina 1966–1969*. Helsinki: Tammi.
- Pihlaja, Juhani 2004. *Tutkielman ongelmia ratkaisemaan*. Lahti: Soceda.
- Suomalaisen musiikin taitajia. Esittävien taiteilijoiden elämäkertoja*. Toimittanut Maire Pulkkinen, 1958. Helsinki: Laatumain Oy.
- Suomen säveltäjiä: puolentoista vuosisadan ajalta*. Toimittanut Sulho Ranta, 1945. Porvoo: WSOY.
- Suomi soi 3. Äänialloilta parrasvaloihin*. Toim. Jake Nyman, Pekka Gronow, Jukka Lindfors, 2002. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Tarasti, Eero 2003. *Musiikin todellisuudet: Säveltaiteen ensyklopedia. Kirjoitukset vuosilta 1980 – 2003*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Toivio, Heikki 2005. *Voiko sen sanoa toisinkin? Uusimuotoisen jumalanpalveluksen merkitys Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluselämässä 1966–1999*. [Väitöskirja] Helsinki: Suomalaisen teologinen kirjallisuusseura. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 243

Liite 1

ELÄMÄNVAIHEET AIKAJÄRJESTYKSESSÄ:

24.9 1934 Lasse Mårtenson syntyi Helsingissä

1942 Sotavuosi Ruotsissa Stig -veljen kanssa

1948 Äiti kuolee

1949 1. palkinto Balderin salissa amatööriorkesteri kilpailussa
New Orleans Creole Stomers

1950 1. palkinto jazzpianosarjassa Tukholmassa Nordisk Ungdom och ton-
-kilpailussa

1952–1960 Lasse Mårtenson Trio (Mårtenson, piano; Herbert Katz, kitara;
Heikki Annala, basso).

1953 Lennätinsähkötjänä Postitalossa tanskalaisessa Det Store Nordiske
Telegrafskabelfirma-firmassa

1956 Avioliitto Carita Wilhelmssonin kanssa

1956–1959 Lilla Teaternin kapellimestarina

1957 Isä kuolee

1958 TV-tuottajakurssi Pasilassa

1958 Valmistuu mainosgraafikoksi Ateneumista

1958–1961 Mainosgraafikkona Stockmannilla

1960 *Justus järjestää kaiken* TV-sarjan musiikki

1960–1961 Kapellimestari, Svenska Teatern, Helsinki

1961 Ensimmäinen EP. julkaistaan marraskuussa, Lasse Mårtenson Trio (Decca)

1961 Viiden viikon palkintomatka yksin USAssa

1961–1963 Kapellimestari, Turun Ruotsalainen teatteri

1963 Avioliitto Siw Malmsqvistin kanssa

- 1963 ”Marraskuu”- kappale Euroviisukarsinnoissa
- 1964 ”Laiskotellen”- kappale sijoittuu 7. tilalle Kööpenhaminan Euroviisuissa
- 1965 Teatterikiertue 'Å vilket härligt krig' Ruotsissa
- 1966 *Voiko sen sanoa toisinkin* -messu ·
- 1968 *Kuuma kissa* – elokuvan musiikki (ohjaaja Erkki Kivikoski)
- 1968 *Mustaa valkoisella* – elokuvan musiikki (ohjaaja Jörn Donner)
- 1966–1983 Esiintyi lähes joka vuosi ravintolashow'ssa Adlonissa ja Kalastajatorpalla.
- 1971 Joulu Jurmossa. Dosentti Ole Eklundin kirjoittama 'Jurmo-runo'
- 1973 Säveltää Jurmo-runon
Georg Malmstén-säätiön apuraha saaristolaisrunouden säveltämiseen.
- 1974 Avioliitto Anna-Liisa Fazerin (o.s. Wallden) kanssa
- 1976 TV-sarja *Myrskyluodon Maija* (ohjaaja Åke Lindman)
- 1976 Jussi-patsas *Myrskyluodon Maija* – elokuvan musiikista
- 1976 Kompass Records (- 1986)
- 1977 Kultalevy *Myrskyluodon Maijasta*
- 1977 Musikaali *Smugglarkungen (Vilgot Seikkailija)*
- 1978 Pirkko Saision *Elämän meno* TV-sovituksen musiikki
- 1979 Musikaali *Hangon silmä* (Teksti: Z. Topelius)
- 1980 *Yö meren rannalla*- elokuvan musiikki
- 1988 Musikaali *Prinsessa Ruusunen*
- 1989 30.000 mk:n apuraha Svenska kulturfondetilta
- 1990 TV-sarja *Vihan päivät* musiikki (ohjaaja Åke Lindman)
- 1992 Matka Uuteen Seelantiin
- 1997 Avioliitto Sari Angervon (o.s. Varpukari) kanssa

1998 Platinal levy *Lauluja merelle* (Karita Mattila, laulu – Joensuun kaupunginorkesteri, joht. Riku Niemi)

2004 Musiikki *Etulinjan edessä* – elokuvaan (ohjaaja Åke Lindman)

2004 Mårtensong Oy:n sävellyskatalogin myynti F-kustannukselle

2004 Loppuunmyyty konsertti Kemissä, Sauvon juhlasalissa, elokuvamusiikkia Kemin kaupunginorkesteri, joht. Riku Niemi & Lasse Mårtenson, piano ja Elina Kakko, laulu

2004 Lasse Mårtenson 70 vuotta konsertti, 24.9. Cello-salissa Espoossa

2005 Elokuvamusiikin konsertti Tampere-talolla 27.9.2005. Joensuun kaupunginorkesteri, kapellimestarina ja juontajana Riku Niemi. Lasse Mårtenson piano, laulu, huuliharppu ja kitara (TV2-nauhoitti konsertin)

2005 Elokuvamusiikin konsertti Joensuun Carelia-salissa 16.11.2005.

2005 Messu *Voiko sen sanoa toisinkin* ruotsinkielinen ensi-ilta Jurmossa kesällä 2005, 2.10.2005 Espoon kirkossa ja 16.10. Munkkiniemen kirkossa (ruotsiksi) Benny Törnroosin sovittamana, *Med andra ord*

2005 lokakuussa CD *Kauneimmat sävelet – De vackraste melodierna*

2006 Kahden CD:n kokoelma *Kaikessa soi...Lasse Mårtenson*. [Kokoelma suosituimmista äänitteistä vuosilta 1963–1988] (Warner Music Finland)

2006 *Myrskyoratorio* osana *Valo-oratorio*-esitystä seitsemässä eri kirkossa.

LASSE MÄRTENSON ELOKUVAMUSIIKIN SÄVELLYKSIÄ:

Etulinjan edessä/Framför främsta linjen, 2004 (ohjaus: Åke Lindman)

Lapin kullan kimallus, 1999. Ohjaus: Åke Lindman. Teksti: Åke Lindman, Heikki Vuento.

Emilia-sarja, 1997. Käsikirjoitus: Camilla Mickwitz. TV-sarja

Harjunpää ja heimolaiset, 1995. Ohjaus: Åke Lindman. Käsikirjoitus: Matti-Yrjänä Joensuu.

”Kiinnisidottu”, 1994 TV-sarja

Harjunpää ja kiusantekijät, 1993. Ohjaus: Åke Lindman. Teksti: Matti Yrjänä Joensuu, Åke Lindman.

Vihan päivät/Din vredes dag- televisiosarja, 1991 (ohjaus: Åke Lindman)

Härän vuosi/Tjurens år (TV), 1988. Ohjaus: Åke Lindman. Teksti: Oscar Parlandin novellin pohjalta Benedict Zilliacus.

Lumottu tie/Den förtrollade vägen (TV), 1987. Ohjaus: Åke Lindman. Teksti: Oscar Parlandin novellin pohjalta Benedict Zilliacus.

Harjunpää ja ahdistelija, 1985. Osat 1-4. Ohjaus: Åke Lindman. Käsikirjoitus: Matti Yrjänä Joensuu. TV-sarja.

Harjunpää ja kylmä kuolema, 1983. Osat 1-4. Ohjaus: Åke Lindman. Käsikirjoitus: Matti Yrjänä Joensuu. TV-sarja.

Yö meren rannalla, 1981. Ohjaus: Erkki Kivikoski.

Elämän meno, 1978. Ohjaus: Åke Lindman. TV-sarja.

Myrskyluodon Maija, TV-elokuva, 1976. Osat 1-6. Ohjaus: Åke Lindman. Teksti: Anni Blomqvistin novellien pohjalta Benedict Zilliacus.

Mustaa valkoisella. Svart och vitt, 1968. Ohjaus: Jörn Donner. Teksti: Jörn Donner ja Marko Tapio.

Kuuma kissa? , 1968. Ohjaus: Erkkö Kivikoski. Teksti: Kerttu-Kaarina Suosalmi.

Topralli, 1966

Justus järjestää kaiken, 1960. Ohjaus: Lasse Pöysti. Teksti: Lasse Pöysti, Henrik Tikkanen.

VALIKOITU DISKOGRAFIA:

- Lasse Mårtenson Trio: *Singing In The Rain, Two Sleepy People, Misty ja The Song Is Ended* 1961 (Decca) (EP).
- Lasse Mårtenson: *Caterina* 1962 (RCA)
- Lasse Mårtenson: *Kaikessa soi blues / Marraskuu* 1963 (RCA)
- Lasse Mårtenson: *Laiskotellen* 1964 (Philips)
- Lasse Mårtenson: *Nousevan auringon talo* 1964 (Philips)
- Lasse Mårtenson & Marjatta Leppänen: *Iltaisin* 1965 (Decca)
- Lasse Mårtenson: *Tien kuningas* 1965 (Philips)
- Lasse Mårtenson & Carola: *Mä lähden stadiin* 1967 (Scandia)
- Eri esittäjiä: *Voiko sen sanoa toisinkin* 1967 (Metronome) (LP)
- Lasse Mårtenson, piano ja ork.: *Myrskyluodon Maija* 1976 (Kompass)
- Lasse Mårtenson: *Skärgård - saaristo* 1977 (Kompass) (LP)
- Lasse Mårtenson: *Elämänmeno* 1979 (Kompass) (LP)
- Lasse Mårtenson: *Kaikki paitsi purjehdus on turhaa* 1988 (Fazer) (CD)
- Karita Mattila & Lasse Mårtenson: *Lauluja merelle* 1997 (Ondine) (CD)
- Soundtrack: *Lapin kullan kimallus* 2000 (CD)
- Lasse Mårtenson: *Kauneimmat sävelmät elokuvista ja TV-sarjoista - De vackraste melodierna ur filmer och TV-serier* Joensuun kaupunginorkesteri, johtajana Riku Niemi.
- Solistit Lasse Mårtenson, piano, huuliharppu; Johanna Almark, vokaaliosuudet; Juha Itkonen, viulu; Veijo Laine, kosketinsoittimet (Long Play Record 2005. LOPCD 014).
- Lasse Mårtenson: *Kaikessa soi...Lasse Mårtenson* 2006 (Warner Music Finland) 2CD

